

**KKTC İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Ders
Kitaplarındaki Görsellerin Toplumsal Cinsiyet
Açısından İncelenmesi**

Kadir Gülcan

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne İletişim ve
Medya Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Temmuz 2019
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdür Vekili

Bu tezin İletişim ve Medya Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Doç. Dr. Agah Gümüş
İletişim Fakültesi Dekan Vekili

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından İletişim ve Medya Çalışmaları Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Aysu Arsoy
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Doç. Dr. Metin Ersoy

2. Yrd. Doç. Dr. Aysu Arsoy

3. Yrd. Doç. Dr. Gürkan Gökasan

ÖZ

Bu çalışmanın amacı ilkokul 5. sınıflarda KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi Müdürlüğü'nün izni ile okullarda okutulan 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görsellerinin cinsiyet rolleri açısından incelemesini içermektedir. Araştırma nitel betimsel bir araştırmadır. Verilerin toplanması doküman analiz yöntemiyle yapılmış ve içerik çözümleme yöntemi ile de analiz edilmiştir. Türkçe ders kitaplarının görselleri belirlenen kategorilere göre analiz edilmiştir. Görsellerde çocukların yaptıkları ev işleri, çocukların birlikte gösterildikleri kişilerin cinsiyetleri, çocuklara hangi meslekler özendirilmiştir, cinsiyet ayrımcılığını ifade eden görseller, görsellerde yer alan çocukların boş zaman etkinlikleri kategorilerinin altında görseller incelenmiştir. İnceleme sonucunda elde edilen veriler öncelikle sayısal olarak tabloda gösterilmiş sonrasında ise verilerin desteklenmesi için kitaplarda yer alan görseller kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, Türkçe ders kitaplarındaki görsellerde erkeklerin bir üstünlüğü vardır. Erkeklere sosyal hayatta daha çok rol verilirken, kadınlara ise sosyal hayatta daha az rol verilmiştir. Aile içerisinde ise kadının rollerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar bazı meslek alanlarında yer almışlardır fakat sayısı erkeklere göre yeterli değildir. Kadınlara ev içerisinde çocuklara bakma, çocuğun eğitimi gibi görevler verilirken erkeklere ise aile içerisinde bu gibi görevler verilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet, Eğitim ve Cinsiyet, Ders Kitaplarında Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, Cinsiyet Rollerini

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the gender role in visuals of 5th grade Turkish textbooks in primary schools in 5th grade with the permission of TRNC Ministry of Education Directorate of Education. The research is qualitative descriptive research. Data were collected by document analysis method and analyzed by content analysis method. The visuals of the Turkish textbooks were analyzed according to the identified categories. In the visuals, the household chores of the children, the gender of the persons with whom the children are shown together, what professions are encouraged to the children, visuals expressing gender discrimination and visuals under the children's leisure activities categories are examined. The data obtained as a result of the analysis were first shown numerically in the table and then the images in the books were used to support the data. As a result of the research, male have a superiority in visuals in Turkish textbooks. While male were given more roles in social life, female were given less roles in social life. In the family, the roles of female were found to be higher. Female have been involved in some occupational fields but the number is not enough for male. Female were given tasks such as caring for children at home, education for children, and men were not assigned such tasks within the family.

Keywords: Sex, Education and Gender, Gender in Textbooks, Gender, Gender Role

TEŞEKKÜR

Tez yazım süresi boyunca desteğini sürekli yanımda hissettiğim tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Aysu Arsoy'a, her açıdan bana her zaman destek olan aileme, iyi ve kaliteli bir eğitim almamı sağlayan hocalarıma ve bu süreçte yardımını esirgemeyen herkese teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Dedem Hasan Hüseyin Aykulu'ya Sevgilerimle...

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
TABLO LİSTESİ.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Problemin Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	3
1.3 Araştırma Sorusu	3
1.4 Araştırmanın Evreni	4
1.5 Sayıtlar	4
1.6 Sınırlılıklar.....	5
2 KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 Femizm	6
2.1.1 Liberal Feminizm.....	6
2.1.2 Marksist Feminizm	7
2.1.3 Radikal Feminizm	8
2.2 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet.....	9
2.3 Cinsiyet Rollerini.....	13
2.4 Cinsiyet ve Aile	15
2.5 Cinsiyet ve Eğitim	18
2.6 KKTC Anayasasında Cinsiyet Eşitliği	20
2.6.1 KKTC Anayasasında Cinsiyet eşitliği	21

2.6.2 KKTC Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi	23
2.7 Ders Kitaplarının Önemi	24
2.8 Görsel Göstergeler	26
2.9 Ders Kitaplarında Görseller	28
2.10 Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik	30
2.11 İlgili Araştırmalar	33
3 YÖNTEM	37
3.1 Araştırmanın Modeli	37
3.2 İçerik Çözümlemesi	37
3.3 Araştırmanın Önemi	39
3.4 Verilerin Toplanması	39
3.5 Görsel İncelemede Kullanılan Kategoriler	40
3.6 Görsellerde Çocukların Yaptıkları Ev İşleri	40
3.7 Görsellerde Çocukların Birlikte Gösterildikleri Kişilerin Cinsiyetleri	40
3.8 Görsellerde Çocuklara Hangi Meslekler Özendirilmiştir	40
3.9 Cinsiyet Ayrımcılığını İfade Eden Görseller	41
3.10 Görsellerde Yer Alan Çocukların Boş Zaman Etkinlikleri	41
4 BULGULAR VE YORUMLAR	42
4.1 Görsellerde Çocukların Yaptıkları Ev İşleri	42
4.2 Görsellerde Çocukların Birlikte Gösterildikleri Kişilerin Cinsiyetleri	45
4.3 Görsellerde Çocuklara Hangi Meslekler Özendirilmiştir	46
4.4 Cinsiyet Ayrımcılığını İfade Eden Görseller	49
4.5 Görsellerde Yer Alan Çocukların Boş Zaman Etkinlikleri	54
5 SONUÇ VE ÖNERİLER	58
5.1 Birinci Probleme İlişkin Yorumlar	58

5.2 İkinci Probleme İlişkin Yorumlar.....	59
5.3 Üçüncü Probleme İlişkin Yorumlar.....	59
5.4 Dördüncü Probleme İlişkin Yorumlar	60
5.5 Beşinci Probleme İlişkin Yorumlar	61
5.6 Sonuç	61
5.7 Öneriler.....	62
KAYNAKLAR	64
EKLER.....	76
Ek 1: Şekillerin Bulunduğu Temalar	77

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Türkçe Ders Kitapları	4
Tablo 2. Araştırmada İncelenen Türkçe Ders Kitapları	37
Tablo 3. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Yaptığı Ev İşleri İle İlgili Veriler	42
Tablo 4. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Yaptığı Ev İşleri	43
Tablo 5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Kadınların ve Erkeklerle İlgili Veriler	45
Tablo 6. Görsellerde Kadın ve Erkeklerin Beraber Yer Aldığı Kişiler.....	45
Tablo 7. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Gösterildiği Meslekler İle İlgili Veriler	46
Tablo 8. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Sahip Olduğu Meslekler.....	46
Tablo 9. Cinsiyet Ayrımcılığının Görsellerde İfade Ediliş Şekilleri.....	50
Tablo 10. Görsellerde Yer Alan Çocukların Boş Zaman Etkinlikleri İle İlgili Veriler	54

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Baba Erkek Çocuğuna Bağırıyor (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, 2018, s.52) ..	43
Şekil 2. Anne ve Erkek Çocuk Alışverişte (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.170).....	44
Şekil 3. Anne Kız Çocuğuna Yemek Eğitimi Veriyor (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, 2018, s.30).....	44
Şekil 4. Gazeteci (Sunucu) Kadın Görseli (Türkçe 5, Tema 2/Ülkemiz ve Kültürel Değerlerimiz, 2018, s.152).....	47
Şekil 5. Devlet Adamına Ait Görsel (Türkçe 5, Tema 5/Çocuk ve Sanat, 2018, s.130)	48
Şekil 6. Kadın ve Erkek Bilimsel Çalışmalar (Türkçe 5, Tema 6/Bilim ve Teknoloji, 2018, s.155).....	48
Şekil 7. Çeşitli mesleklere Ait Görsel (Türkçe 5, Tema 7/Hayallerim, 2018, s.187).	49
Şekil 8. Boş Oturan Kadın ve Kitap Okuyan Erkek Görseli (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, 2018, s.44)	51
Şekil 9. Çeşitli Uğraşlarda Olan Kadın ve Erkekler (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, 2018, s.46)	51
Şekil 10. Araba Kazası Yapan Erkek Görseli (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.239).....	52
Şekil 11. Top Oynayan Erkek ve Onları Destekleyen Kadınlar (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.172)	52
Şekil 12. Maskülen Erkek (Türkçe 5. Tema 7/Hayallerim, 2018, s.177)	53
Şekil 13. İp atlayan Kız ve Erkek Çocuklar (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, 2018, s.11).....	55

Şekil 14. Bilgisayar ile Vakit Geçiren Kız ve Erkek Çocuklar (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, 2018, s.14)	56
Şekil 15. Futbol Oynayan Erkek Çocuklar ve Onları Destekleyen Kız Çocuklar (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.172).....	56
Şekil 16. Erkek Babası ile Bir İşle Meşgulken Kadınlar Kendi Aralarında Konuşuyor (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.184).....	57

Bölüm 1

GİRİŞ

1.1 Problemin Durumu

Toplumsal yapının sürdürülmesini sağlamak için bu yapıyı oluşturan bireylerin ve sonra gelecek olan nesillerin toplumun yapısına göre şekillendirilmesi gerekir. Belirli bir toplumsal yapı içerisinde yaşayan bireyler, yaşadıkları toplumun kültürünü, geleneklerini, kişiler veya cinsiyetler arası ilişkilerini ve toplumun geneli tarafından kabul gören değerleri öğrenmek zorundadır. Öğrenme süreci bireylerin doğumu ile başlamakta ve hayat boyu bu öğrenme devam etmektedir. Bireyler kültürü öğrenirken bu kültüründe ileriki nesillere öğretme görevlerini üstlenirler. Bu öğrenim süreci içerisinde bireyler yaşamlarını sürdürdükleri toplum içerisinde bir kişilik sahibi olur ayrıca o toplumun sahip olduğu kuralları benimser ve öğrenir (Asan, 2006).

Bireyin sosyalleşme süreci şekillenirken yaşadığı toplumun değer, inanç, gelenek ve yaşayış biçimleri etkili rol oynamaktadır. Bu sürecin içeriğini ve bireylere aktarılmasını etkileyen en önemli faktörün başında “cinsiyet” gelmektedir. Cinsiyet biyolojik olarak bireylerin kadın ve erkek olmasından bağımsız değildir. Fakat sonradan öğrenilen ve biyolojik olarak cinsiyetin üzerine inşa edilen “Er” ve “dişi” kavramları bireylerin toplum içerisinde yaşarken öğrendiği davranış, tutum ve rollerin tamamıdır. Bireyler cinsiyet kavramını öğrenme aile içerisinde başlamaktadır. Öncelikle aile içerisindeki ilişkilerde ve toplum içerisinde bireylerden beklenen bir takım “cinsiyet” rolleri vardır. Bireylere cinsiyet rollerinin tam olarak

kazandırılmasında öncelikle aile sonrada eğitim kurumu önemli rol oynar. Okullarda, toplumsal cinsiyet değerleri ve anlayışları çocuklara çok fazla gösterilmektedir (Yorgancı, 2008).

Günümüz toplumlarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin engellenmesi için önlemler alınmakta, proje, kampanya ve hukuk alanında birçok düzenleme yapılmaktadır. Bu kampanya ve projelerin sayesinde toplumun cinsiyet eşitsizliği ile ilgili farkındalığın artması amaçlanmaktadır. Ne kadar çok kişinin farkındalığı artarsa cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçmek o derece kolay olur (Çabuk Kaya, 2013).

Cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilebilmesi için öncelikle okullarda en çok kullanılan materyallerin başında gelen ders kitaplarının ve tüm diğer materyallerin cinsiyetçilikten arındırılmış olmaları ve kadın erkek eşitliğini esas almaları gerekmektedir. Eğitimin esas sorumluluğu kadın erkek eşitliğini sağlamak ve toplumun buna göre bilgi almasını sağlamak olmalıdır.

Cinsiyetçilik konusunda toplumda farkındalık oluşmasını sağlayacak kurumların başında eğitim kurumları gelmektedir. Bu yüzden okullarda eğitim amaçlı kullanılan ders kitapları dikkatlice hazırlanmalıdır. Devlet, yetiştirmek istediği insan profili ve toplumda yaşayanlara iletmek istediği düşünceleri ders kitapları ile bildirmektedir (Kükreler, 2015).

Eğitim hayatı boyunca en fazla kullanılan materyal ders kitabıdır. Eğitim öğretim yılı başlamadan önce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitapları hazırlanıp ilgili okullara dağıtılmaktadır. Dağıtılan bu kitaplar sınıflarda öğretmenler ve öğrenciler tarafından kullanılır. Bu çalışmanın ana problemini İlköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki görselleri toplumsal cinsiyet rolleri açısından ele almaktır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Milli Eğitim Bakanlığı okullarda eğitimi verilen tüm dersler için her eğitim dönemi öncesinde ders kitapları hazırlamaktadır. Bilindiği gibi ders kitapları içerdiği bilgiler bakımından ataerkil olabileceği gibi cinsiyet eşitliğini sağlayacak niteliklere sahip olabilmektedir. Araştırmanın temel amacı, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İlköğretim okullarında Talim Terbiye Kurulunun izniyle 2018-2019 tarihleri arasında okutulan Türkçe 5. sınıf ders kitaplarının içerisinde yer alan görsellerin cinsiyet rolleri açısından incelenmesidir.

1.3 Araştırma Sorusu

KKTC Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İlköğretim okullarında Talim Terbiye Kurulunun izniyle 2018-2019 tarihleri arasında okutulan Türkçe 5. sınıf ders kitaplarının içerisinde yer alan görsellerin cinsiyet rolleri açısından incelenmesidir. Bu amaçla aşağıdaki sorular cevaplandırılacaktır.

1. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların yaptıkları ev işleri nelerdir?
2. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların birlikte gösterildikleri kişilerin cinsiyetleri nedir?
3. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocuklarına ne gibi meslekler özendirilerek öne çıkarılmak istenmektedir?
4. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili cinsiyet ayrımcılığını ifade eden görseller bulunmakta mıdır?
5. İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların boş zaman etkinlikleri nelerdir?

1.4 Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğünün 2018-2019 tarihleri arasında İlköğretim 5. Sınıf Türkçe derslerinde okutulmasına izin verilen Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır.

Araştırmada Türkçe 5. Sınıflar için hazırlanan 2 adet Türkçe ders kitabı incelenmiştir.

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Türkçe Ders Kitapları

Ders Kitabı	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi
Türkçe 5 1. kitap	Doç.Dr. Güner Koderalı, Doç.Dr. Ahmet Güneyli, Arkın Başat, Uzm. Konce Şeker Özatenç, Uzm. Nedime Karasel Ayda, Orçun Ayda	Ekim 2018	Comment Offset Matbaacılık
Türkçe 5 2. kitap	Doç.Dr. Güner Koderalı, Doç.Dr. Ahmet Güneyli, Arkın Başat, Uzm. Konce Şeker Özatenç, Uzm. Nedime Karasel Ayda, Orçun Ayda	Eylül 2018	Comment Offset Matbaacılık

1.5 Sayıtlar

Okul, aileden sonra bireyin toplumsallaşmasını ve toplumsal cinsiyetin oluşturulmasını sağlayan en önemli kurumların başında gelmektedir. Ataerkil yapı ailede olduğu gibi eğitim hayatının sürdürüldüğü okullar içerisinde de etkisini sürdürmektedir.

Bu nedenle ders kitapları toplumsal cinsiyet eşitliğine aykırı görseller barındırmaktadır ve mevcut olan cinsiyetçi düzenin sürmesi ve yeniden üretilmesine yardımcı olmaktadır.

1.6 Sınırlılıklar

Bu çalışma, KKTC Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Dairesi Müdürlüğünün 2018-2019 tarihleri arasında Türkçe derslerinde okutulmasına izin verilen Türkçe ders kitaplarıyla sınırlıdır. Araştırmada sadece 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerdeki cinsiyetçi öğeler araştırılmıştır.

İlköğretim, eğitimde toplumsallaşma işlevinin en önemli kademesi olduğu için çok önemlidir. Bu dönemde öğrencilere genel olarak akademik ve duygusal eğitim verilmektedir. Verilen eğitimin erkek egemen değerlere sahip olduğu gibi etkilerini azaltmak ta mümkündür. Öğretmenlerin bu konuda farkındalığı arttıkça erkek egemen değerlerin öğrenciler üzerindeki etkisi azaltılabilmektedir. Eğitimin ilk ayağı olan bu dönemde öğrencilere kendi başlarına bağımsız hareket edebilme ve cinsiyetçi değerleri öğrenme gibi süreçlerde öğrencilere öğretilmektedir. Bu nedenle eğitim-öğretimin yapıldığı okullar toplumsal cinsiyetin yeniden üretildiği ve devamlılığın sağlandığı kurumların başında gelmektedir. Ders kitaplarının takınacağı rol de erkek egemenliğinin devamını sağlamaktadır. Ders kitapları söylem ve içerik açısından cinsiyetçi öğeler barındırmaktadır. Öğretmenlerden ise önceden tanımlanan yasa ve yönetmelikler çerçevesinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen müfredata bağlı olarak eğitimi bu yönde vermeleri beklenir. Bu yüzden ataerkil bakış açısı topluma hakim olmaktadır ve devamlılığını sağlamaktadır. Bu yüzden ilköğretim bireyleri kadınlık ve erkeklik rollerine hazırlayan en önemli aşamalardan biridir (Gök, 2004).

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Feminizm

Feminizm ortaya çıktığı dönemden şimdiki şeklini alması çok uzun bir sürecin sonucunda olmuştur. Feminizm bir çok ideolojinin etkisi altında kalmış ve kendi içerisinde bir takım ayrılmaların olduğu noktalar olmuştur. Feminizmin tarihine bakıldığında bazı feminist teoriler olduğu görülmektedir. Bu teoriler: Liberal feminizm, radikal feminizm, marksist feminizm, kültürel feminizm, varoluşçu feminizm ve postmodern feminizm teorileri yer almaktadır. Bu feminist teoriler kadın hareketlerinin sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Kadın hareketlerinin amacı ise kadınların toplumsal cinsiyet rollerinin önemini vurgulamak ve kadınların cinsiyet rollerinin ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Feminizm akımı ile ortaya çıkan feminist teoriler temelde kadın-erkek eşitsizliğini vurgulamaktadırlar fakat savundukları tezler birbirlerinden farklılık gösterir (Dikici, 2016).

2.1.1 Liberal Feminizm

Öncelikle liberalizm kavramı siyasi/iktisadi bir doktrindir. Liberalizm, bireyleri merkezine alır ve devletin birey ve toplum üzerindeki egemenliği azalınca özgürlüklerin arttığını savunmaktadır (Taflıoğlu, 2013).

Liberal feminizm ilk ortaya çıkan ve öncelikli bir yere sahip olan teoridir. Liberal feminizmden sonra ortaya çıkan teorilerin liberal feminizm tezlerini irdelemesi nedeniyle çok önemli bir yere sahiptir. Liberal feminizm teorisine göre

toplumun yapısı çok fazla sorgulanmadan, kadınlara daha fazla hak ve imkanlar yaratılması gerektiğini savunmaktadır (Ramazanoğlu, 1998).

Liberal feminizm reformist bir teoridir. Bu teorinin amacı ataerkil topluma düzenine karşı durmaktan çok kadın ve erkek arasında olan rekabeti dengelemek ve kadınların kamusal hayatta erkeklerle eşit bir şekilde temsil edilmesini sağlayacak haklar almasını sağlamaktır. Bu haklara örnek verecek olursak; seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı, çalışma hakkı örnek olarak gösterilebilir (Heywood, 2014, s.305).

Liberal feminizme felsefi açıdan bakıldığında bireycilik ilkesini ön plana çıkardığı görülmektedir. Bireycilik ilkesine göre; cinsiyet, ırk, renk veya inancına bakılmadan tüm insanlara eşit bir şekilde muamele edilmesi gerekmektedir. Liberal feministlere göre ise bu ilkeler eşit haklar talebi olarak ortaya çıkmaktadır (Heywood, 2014, s.305). Liberal femizmin savunucularının istedikleri eşitlik üç grupta toplanabilir: Çalışma yaşamında eşitlik, ailede eşitlik ve sosyal hayatta eşitlik (Çaha, 1996, s.149).

2.1.2 Marksist Feminizm

19. yüzyılın sonlarında liberal feminizmin teorileri tartışılmaya başlanmıştır. Liberal feminizmin ortaya attığı çözüm olan kadın-erkek eşitliğinin uygulanabilir olup olmayacağı tartışmaları Marksist feminizmin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Sevim, 2005, ss. 63-64). Marksist feminizm, Karl Marx ve Friedrich Engels'in düşüncelerinden etkilenmiştir (Yörük, 2009, s. 67).

Marksist feminist ideoloji benimseyenler bir yandan kadınları sadece kadın olduğu için çıkarlarını savunurken, diğer taraftan da düzen tarafından sömürülen işçi sınıflarının hakları için mücadele etmektedirler (Ramazanoğlu, 1998).

Marksist feministler, kadınların ezilmesinin temel nedeninin cinsiyet farklılığı olmadığını, esas nedeninin sınıf farklılığı olduğunu savunmaktadırlar. Marksistlere göre sınıf ayrımı yapılan toplumlarda fırsat eşitliğinden söz edilememektedir ve kadınların ayrımcılığa uğramaları ve ezilmelerinin nedeni olarak kapitalizmi göstermektedirler. Kadınların ve toplumun ezilmekten ve sömürülmekten kurtulması için ise öncelikle bu sistemden kurtulup sosyalist sisteme geçilmesi gerektiğini dile getirirler. Sosyalist sisteme geçilince kadınlar kimseye ekonomik olarak bağımlı olmayacağı için erkekten de ekonomik olarak bağımsızlıklarını kazanacaklardır (Demir, 1997, s. 56).

Marksist feministler, ataerkil sistemde yer alan aileye alternatif olarak yeni bir aile tarzı ortaya çıkarmışlardır. Karl Marx toplumsal devrimin başlıca görevlerinden birinin aileyi ortadan kaldırmak olduğunu belirtmektedir. Toplumsal etkileşimin kan bağı ile değil, iktisadi işlev ortaklığı esas alınarak gerçekleşmesi gerektiğini söylemektedir (İmançer, 2002, s. 156).

Engels, kapitalist sistem içerisinde kadınların ev içi rollerle sınırlı tutuldukları sürece toplumsal düzeyde erkeklerle eşit haklara sahip olmalarının imkansız olduğunu belirtir. Engels'e göre eşitlik, yalnızca kadınların üretime yüksek bir oranda katılımlarının sağlandığı ve kadınların ev içerisindeki görevlerinin arka plana attıklarında bu eşitlik sağlanacaktır (İmançer, 2002, s. 155-156).

2.1.3 Radikal Feminizm

Radikal feminizm, 1970'lerin başlarında, eylemci bir grup "eylemci kadın" tarafından, New York ve Boston'da ortaya çıkmıştır. "Eylemci kadınlar", 1960 yıllarında medeni hak ve savaş karşıtı kampanyalar için politik eylemlerde yer alan kadınlardır (Donovan, 2001, s. 267).

Radikal feminizme göre, kadınların sömürülmesi ve erkek egemenliği altında yaşamasının temel nedeni, kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Kadınların baskı altında tutulmasının ve kadın erkek arasında yer alan çatışmanın temel nedeni olarak aile gösterilmektedir. Bu kurama göre aile, ataerkil düzenin devamını ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Aile içerisinde yetiştirilen bireyler ataerkil erkek egemenliğinin olduğu kurallara göre yetiştirilmektedirler. Bunun sonucunda aile kurumu radikal feministler tarafından reddedilmektedir (İmançer, 2002, s. 158).

Radikal feministlere göre iki farklı kültür vardır ve her toplumda bu kültürler bulunmaktadır. Bu kültürler ulusal erkek kültürü ve görünmeyen evrensel kadın kültürüdür. Bu teoriye göre kadınların kurtuluşu evrensel kadın kültürü toplumda hakim olunca gerçekleşebilir. Radikal feministler, kadınlarla erkekler arasında fark olduğunu kabul ederler ve kadının farklılıklarına vurgu yaparak kadın kültürünün egemen olduğu yeni bir toplum oluşturmanın gerekli olduğunu savunurlar (Demir, 1997, s. 69).

Radikal feministler, kadının ezilme nedeninin ana sebebi olarak erkeklerin kadınların cinsel ve yaratıcı yetenekleri üzerinde kontrol sahibi olmasını görürler. Bunun sonucunda kadının ezilme olgusunu açıklamak ve toplumlarda yer alan kadınlık algısını ortaya çıkarmak için çeşitli yollar izlenmektedir. Bu yollardan en fazla bilineni bilinç yükseltme politikasıdır (Çulha, 1989, s. 17).

2.2 Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Ataerkil geleneklerde güç, babadan oğula geçmekte, aile içerisinde ise söz hakkı babaya aittir. Kadınlar yetişkin olmayan insanlar yani çocuklar gibi muamele görüyor ve toplum içerisinde bu statüde konumlandırılıyorlar (Badinter, 1992, s. 15). İlk çağ filozoflarından olan Aristo bile kadınların toplum içerisinde ki bu statüsünü

desteklemiş ve erkeğin otoritesinin doğal olduğunu söylemiştir. Aristo erkek otoritesi ile ilgili görüşünü “doğuştan gelen doğal eşitsizlik” sözleri belirtmiştir (Badinter, 1992, s. 17).

Tarihin eski çağlarından beridir gelen bu gelişmeler neticesinde kadın erkek rolleri belirlenmiş ve kadınlar sahip olunan roller neticesinde toplumun içinde geri planda bırakılmışlardır. Eski çağlardan beri süregelen devletlerin yönetimlerinden başlayarak toplumun en küçük yapısı olan aileye kadar tüm kararlar erkekler tarafından alınmıştır. Bunun yanında çocuklar ve ev işleri ile ilgili olan görevler ise kadınlara yüklenmiştir. Kadınlar eğitim görürken bile yine bu rolden uzaklaşmamaları için rollerine ve sorumluluklarına göre bir eğitim görmüşlerdir (Badinter, 1992. s. 211).

Öncelikle ‘Cinsiyet’ (sex) biyolojik bir kavramdır. Cinsiyet bir kişinin kadın veya erkek olarak gösterildiği biyolojik, fizyolojik ve genetik farklılıklarını ve niteliklerini ortaya koyar (Öngen ve Aytaç, 2013, s.2). Kişiler anatomik ve hormonal değişimleri sonucunda kadın veya erkek cinsiyetlerinden birine sahip olmaktadır. Kadın ve erkeği isimlendirmede önemli olan diğer faktör ise içinde yaşanılan kültüre göre bu kavramların tanımlanmasıdır. Bu tanımlamalar toplumsal cinsiyet kavramını oluşturmaktadır (Akın ve Demirel, 2003, s.1).

Sosyolojiye toplumsal cinsiyet (gender) kavramı Ann Oakley tarafından dahil etmiştir. Ann Oakley’ in 1972 yılında yayımladığı *Sex, Gender and Society* adlı eserinde toplumsal cinsiyet ve cinsiyet (sex) arasındaki ayrımı anlatır. Bu esere göre, cinsiyet (sex); erkekler ve kadınlar arasındaki biyolojik ayrımı açıklarken, toplumsal cinsiyet (gender) ise erkeklerin ve kadınların toplum içerisinde eşitsizliklerini ifade eder (Vatandaş, 2011).

Dünya Sağlık Örgütüne göre ise toplumsal cinsiyet:

Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklere ait; roller, normlar ve kadın ve erkek grupları arasındaki ilişkiler gibi niteliklerin sosyal yapılanması anlamına gelmektedir. (Dünya Sağlık Örgütü [WHO]).

şeklinde tanımlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet (gender) biyolojik ve sosyal faktörler neticesinde gelişip biçimlenmişlerdir (Fausto-Streling, 2012).

Toplumsal cinsiyet gelişen ve değiştirilebilen bir olgudur. Bunun sonucunda toplumsal cinsiyet zaman içerisinde donup katılaşmaz, toplumun gördüğü eğitim vb. faktörler neticesinde değişip gelişebilmektedir (Butler, 2008).

Toplumsal cinsiyet sürekli olarak yeniden üretilen cinsiyet ilişkileridir. Cinsiyet ilişkileri yalnızca kadınlar ve erkekler arasında değil, benzer cinsiyetler arasında da gerçekleşmektedir. Cinsiyetler arası ilişkiler tarafından kurulan yapılar ise cinsiyet rejimleri olarak adlandırılmaktadır. “Cinsiyet sistemi” isimli kavram, ordu, hastane, iş yeri, aile vb. kurum veya kuruluşların sahip olduğu cinsiyet düzenlemelerini ifade etmektedir (Connell, 2017).

Kadınlarla erkekler karşılaştırıldığında bir çok farklılıkla karşılaşmaktadır. Farklılıkların kimisi cinsiyet nedeniyle oluşurken; kimisi de toplumsal cinsiyet nedeni ile oluşmaktadır. Kadınlarla erkekler arasındaki biyolojik farklılıklara cinsiyet farklılıkları adı verilmektedir (Dökmen, 2014). Cinsiyet nedeni ile oluşan farklılıklara örnek olarak, erkeklerin sakala sahipken kadınlarının sakalının olmaması veya kadınlar çocukları emzirebilirken erkeklerin emzirememesi cinsiyet nedeniyle oluşan farklılıklara örnek olarak gösterilebilmektedir. Cinsiyet nedeniyle oluşan farklılıklar değişmez ve dünya üzerindeki tüm toplumlarda aynıdır. Toplumsal cinsiyet nedeniyle meydana gelen farklılıklarda ise; toplumsallaşma evrelerinde kız ve erkek çocuklarının öğrendiği, içinde buldukları toplumların cinsiyetine uygun

olan duygu, davranış, rol ve tutumlar arasında meydana gelen farklardır (Dökmen, 2014).

Toplumsal cinsiyet, bireylerin içerisinde yaşadıkları toplumlar tarafından oluşturulmuş olan erillik ve dişilik kavramları ile bir bağlantı içerisindedir fakat bireylerin biyolojik cinsiyetlerinin direkt bir sonucu olmak gibi bir zorunluluğu yoktur (Giddens, 2012, s.505).

Biyolojik cinsiyet (sex) ile toplumsal cinsiyet (gender) arasında farklılıklar vardır. Toplumsal cinsiyet insanların içinde yaşadıkları toplumdan ve kültürden etkilenerek oluşmaktadır. Sahip olduğu bu özelliğiyle toplumsal cinsiyet toplumlara ve kültürlere göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle toplumsal cinsiyet sadece cinsiyet farklılıklarını değil cinsiyetler arası olan güç eşitsizliklerini de içerisinde barındırır (Yılmaz, 2004).

Kadınların ve erkeklerin sahip olduğu davranışlar, doğuştan itibaren değil, toplum ve kültür tarafından onlara sonradan kazandırılmıştır. Erkekler ve kadınlara ait özellikler toplumun ekonomik ve kültürel gelişimiyle bağlantılı olarak değişebilir, hatta kuşaktan kuşağa bile değişiklik göstermektedir (Kaplan, 1997).

Tüm bu bilgiler ışığında toplumsal cinsiyet (gender), kadınlar ve erkeklerin buldukları toplum içerisinde toplum ve kültür tarafından oluşturulmuş roller ve sonradan öğrenilen davranış beklentilerini işaret etmek için kullanılmakta olan bir kavramı ifade eder (Ecevit, 2003, s.83).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki temel farklılıklar şöyle sıralayabiliriz; Cinsiyet doğaldır, biyolojiktir, değiştirilemez. Toplumsal cinsiyet ise sosyokültürel, insan icadıdır, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara ve böyle. işaret eder, değişkendir, içinde bulunulan topluma, kültüre ve hatta aileden aileye farklılıklar gösterebilmektedir (Bhasin, 2003).

2.3 Cinsiyet Rollerini

Rol kavramını ilk olarak G.H. Mead ön plana çıkarmıştır. Mead 1934 yılında yayımladığı *Mind, Self and Society* adlı eserinde, bireylerin yaşadıkları toplumların bir parçası olması nedeniyle sahip oldukları özelliklerin ana nedeni olarak rol kavramını gösterilmiştir. 1936 yılında yayınlanan *The Study on Man: An Introduction* adlı eserin yazarı olan Ralph Lipton ise rol kavramını sosyolojinin temel sözcüklerinin arasına yerleştirmiştir (Vatandaş, 2011).

Toplumsal yapı içerisinde bireylerin sahip olduğu pozisyonu, sahip olunan pozisyon ile ilgili görevleri, imtiyazları ve ayrıca toplum içerisinde bulunan öteki pozisyondaki kişilerle nasıl iletişime geçileceğini gösteren kurallara rol denilmektedir (Spence, 1985). Rol tanımlarının tamamı içinde yaşanan toplumun bireylerden görmek istenilen davranışlara vurgu yapmaktadır. Bunun sonucunda rol hem bireysel, hem de toplumsaldır; toplumsallığın bireylerde davranışlara evrilmesidir (Vatandaş, 2011). Rollere örnek verecek olursak, askerlik, babalık, annelik ve böyle (Dökmen, 2004).

Bireyler, kadın veya erkek olarak dünyaya gelmektedirler. Dünyaya geldikten sonra ise aile ve toplumdaki alınan eğitim ile içinde yaşanan toplumun sahip olduğu cinsiyet rolleri kapsamında kız veya erkek çocuklara özgü davranışları öğrenerek büyümektedirler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008, s. 63).

Cinsiyet, bireylerin doğuştan itibaren sahip olduğu biyolojik ve genetik özelliklere verilen isimdir. Bireylerin kadın veya erkek cinsiyetlerinden birine sahip olması durumunda toplum tarafından onlara bazı rol ve sorumluluklar verilmektedir. Sahip olunan cinsiyet ve bireylerin yapmak zorunda oldukları roller de toplumsal cinsiyet rolleri adı altında anılmaktadır (Seçgin ve Tural, 2011). Bireylere yaşadıkları

toplum tarafından verilen görev ve sorumluluklara geleneksel cinsiyet rolü denilmektedir (Turan vd., 2011).

Kadınların ve erkeklerin içinde yaşadıkları toplumlara göre rolleri şekillenmektedir. Bu roller geleneksel olan toplumlarda daha keskin bir şekilde ayrılmaktadır. Bu toplumlarda erkeklerin görevleri genellikle ailesine maddi imkan sağlamak, ailesini korumak vb. görevler verilirken kadınların görevleri ise evdeki işleri yerine getirmek, çocuklarına bakmak ve çocuğun eğitimini üstlenmek gibi görevlerini yerine getirmektir (Kurt ve Ayaz, 2018).

Yaşanılan toplumun sahip olduğu sosyal ve kültürel özellikler, kadınları ve erkekleri ayrıştırarak toplum içerisinde sahip oldukları rolleri belirlemektedir. Toplumun sahip olduğu özellikler, kadınların ve erkeklerin birbirleri ile nasıl iletişime geçmeleri, giyinme şekilleri, davranışları vb. şeyleri açıklayarak onlara toplum içerisinde farklı roller belirler. Bunların sonucunda cinsiyet rolleri toplum tarafından belirlenmekte ve bu rollerin bireyler tarafından yerine getirilmesini beklenmektedir (Saraç, 2013 s. 27). Toplum tarafından oluşturulan bu beklentiler, kadınların toplum içerisinde daha yardımsever, duyarlı yapmaktadır. Bunların sonucunda ise kadınlara öğretmenlik, sekreterlik ve ev hanımlığı gibi meslekler yapmaları aşılacaktır. Erkekler ise daha rekabetçi olmaları, bireysel işlere yönelmeleri söylenmektedir. Bunların sonucunda erkekler asker, mühendis, siyasetçi gibi meslekleri benimseyerek toplumda söz sahibi kişiler haline gelmektedir (Özen, 1998, s. 217).

Cinsiyet rollerini konu olarak yapılan tartışmalarda iki genel açıklama yapılmıştır. Bunlardan ilki öğrenmeye, diğeri ise bilişsel mekanizmaların üzerinde durmaktadır. İlk olarak öğrenmeyi temel alan teoriye göre; cinsiyet rollerinin psikoloji ve sosyoloji sınırlarında durmakta olduğu iddia edilmektedir. Öğrenmeyi

temel alan teoriye göre, bu rollerin öğrenilmesi, toplumsallaşma yada içselleştirme tarafından olmaktadır. Bu teoriye göre birey herhangi bir şeyi nasıl öğreniyorsa cinsiyet rollerini de bu yolla öğrenmektedir. Bu yaklaşımda iki tane ana mekanizma vardır. İlk mekanizmaya göre, çocuklar cinsiyetlerine uygun davrandıklarında anne, baba ve toplum tarafından ödül alırken, uygun olmayan davranışlarda bulduklarında ise ceza ile karşılaşmaktadırlar. İkinci mekanizma ise taklittir. Çocuklar taklit yöntemiyle de cinsiyet rollerini öğrenmektedir. Çocuklar taklit ederken insanları güçlü ve zayıf olarak algılayabilmekte ve daha güçlü olanları taklit etme eğilimi göstermektedirler (Vatandaş, 2011).

İkinci temel yaklaşım olan bilişsel kurama göre, çocuklar cinsiyet rollerini belli bir bilişsel gelişim seviyesine geldiğinde değerlendirme ile bu öğrenmeyi gerçekleştirmektedir. Öncelikle sahip olduğu cinsel kimliği öğrenen çocuklar, daha sonra da çevresindekilerin kimliklerini öğrenirler. Bu öğrenmeden sonra ise çocuklar kendi cinsel kimlikleri ile özdeşleşmiş tutumları öğrenir ve bu tutumlara uygun hareket etmeye mecbur olduklarının farkına varırlar. Bilişsel kurama göre, tüm bu öğrenme gerçekleştikten sonra bireyler cinsiyetlerine uygun davranış sergiler. Sahip olunan cinsiyet rolü bir kez doğru olarak anlaşıldığında, roller için başka örnekler görülmesine veya öğretilmesine gerek yoktur. Yine bu kurama göre, çocuklar yalnız cinsiyetlerine uygun davranışlar sergilemeyi öğrenmekle yetinmez, bunun yanında, cinsiyet rolüne uygun kalıplaşmış önyargıları da öğrenmektedir (Vatandaş, 2011).

2.4 Cinsiyet ve Aile

Aile, toplumların başta gelen kurumlarından birisidir. Aile kurumunun; milli kültürü gelecek nesillere aktarma, nüfusu artırma, çocuklarının sosyalleşmesini sağlama, ekonomik olarak desteklemek ve psikolojik tatmin sağlama gibi işlevleri vardır (Aydın, 2000).

Aile, bireylerin birbirlerine akraba ilişkileri ile doğrudan bağlı olduğu, içerisindeki yetişkinlerin çocuk yetiştirme görevine sahip olduğu insan topluluğuna verilen isimdir (Giddens, 2012, s.246). Akraba ilişkileri kişiler arasındaki kan bağı veya evlilik yolu ile de kurulabilmektedir. Yeryüzünde yaşayan tüm topluluklarda aile kurumu yer almaktadır. Bu toplulukların hemen hemen çoğunda aileler, sahip oldukları ev içerisinde ya kendi çocukları ile ya da dışarıdan evlat edinilen çocuklarla yaşamaktadır. Bu aile türüne toplumbilimciler çekirdek aile adını vermiştir. Diğer yandan eğer evli bir çift kendi çocuklarının yanında anne babaları veya diğer akrabaları ile aynı evde ya da birbirleri ile kısa mesafede yaşıyorsa bu aileye de geniş aile denilmektedir (Giddens, 2012, s. 247).

Cinsiyet ayrımcılığının ilk olarak ailede başladığı söylenmektedir. Nedeni ise çocuklar toplum, kültür, paylaşım vb. konuları aileye bakılarak öğrenirler (Bozkurt, 2005). Toplumsal cinsiyet yargısı ailenin çocuğa verdiği isimle başlamaktadır. Verilen ismin devamında erkek çocuklara mavi, kız çocuklarına pembe renkli oyuncaklar, elbiseler vb. eşyalar alınır. Erkek çocuklara “aslan oğlum”, “erkekler ağlamaz”, kız çocuklarına “akıllı kızım”, “kız dediğin ağır başlı olur” vb. deyimler söylenerek çocuklara küçük yaşlardan itibaren cinsiyetçi kalıp yargılar oluşturulmaktadır (Yiğit, 2018).

Cinsiyet eşitsizliğinin ana nedenlerinin başında, yaşanan toplumun yapısı ve toplumun kültürü gelmektedir. Toplumun yapısı ve yapıyı destekleyen kültürel değerler, kadın-erkek arasındaki farkları ve ayrıcalıkları belirler, kurumlaştırır ve sahip olunan cinsiyete göre eylemleri yönlendirir. Dinin kültür üzerinde önemli bir etkisi olduğu için, cinsiyetler arası eşitsizlikte davranışların ortaya çıkmasında çok etkili bir rol almaktadır. Cinsiyetlerle ilgili düşünce ve tutumlar, toplumun sosyal yapısında bulunan kurumsal yapılar aracılığı ile bireylere kazandırılmaktadır.

Toplumda yer alan bireylere bu eğitimi veren en önemli kurum aileledir. Örneğin ailede çocuklara eşit bir şekilde davranılırsa bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çocuklar eşitlik ilkesinin önemini kavrayabilirler. Ne yazık ki ataerkil ailede kız çocuklarla erkek çocuklar eşit muamele görmemektedir (Gürkan, 1978).

Ataerkil aile yapısı içerisinde baba her şeye hakimdir ve evdeki mutlak otoritedir. Bu ailelerde erkek çocuğa çok fazla önem verilir fakat kız çocuğa neredeyse hiç önem verilmemektedir. Kadınlardan ve erkeklerden farklı işlerin beklenmesi nedeniyle ataerkil aile içerisinde erkek ön plana çıkmış, kadınlar ise toplum ve aile içerisinde geri planda tutulmuştur (Gökçe, 1976).

Ataerkil aile yapısında çocuk yetiştirilirken kız çocuklarıyla erkek çocuklar arasında ayırım yapılmaktadır. Erkek çocuklara daha çok fırsat tanınırken kız çocuklara daha kısıtlı fırsatlar tanınmaktadır. Yapılan bu ayrımların sonucunda kız çocuklar büyüyüp evlenirken, boşanırken ya da miras haklarında büyük çoğunlukla ezilip ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar (Yeşilorman, 2001).

Ataerkil aile yapısı içerisinde, kadınlara evlerine bağlı olmaları ve annelik duyguları, erkeklere ise evin lideri olunması ve evde yaşayan diğer aile üyelerinin sorumluluğu öğretilmektedir (Mayatürk, 2006).

Aile içerisinde ekonomik ve ev işleri gibi roller cinsiyetlere göre değişiklik göstermektedir. Genellikle aileye geliri erkekler getirmekte, kadınlar ise ev işlerini yapmakta ve çocuklara bakmaktadır. Evin ekonomik ihtiyaçlarını erkekler karşıladığı için aile içerisindeki önemli kararları da erkekler vermektedir. Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe ve aileye gelir getirdikçe roller de değişmeye başlamıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe kadınlar eşlerini artık anlaşılarak seçmeye başlamış, işlerde çalışmaya başladıkları için aile ekonomisine katkı ortaya koymuşlardır. Bunların sonucunda kadın çalışıp aile ekonomisine katkıda bulunmaya başlayınca alınan kararlarda da söz

sahibi olmaya başlamışlardır. Kadın çalışma hayatına katılınca aile içerisindeki rolleri de belirli bir oranda değişmiştir. Örneğin kadınların çalışmasıyla birlikte kadının ev işlerine katılım oranı biraz düşmüş bunun sonucunda erkeğin ev işlerine katılımı artmıştır. Eğitim düzeyi ve kadınların iş hayatına katılımı arttıkça aile içerisindeki dengelerde değişmiştir ve kadınlar toplumsal hayatta daha çok söz sahibi olmaya başlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda geleneksel aile yapısında kadın ve erkek arasında olan eşitsizlik modern aile yapısı ile birlikte yerini eşitliğe bırakmaya başlamıştır (İmamoğlu, 2012).

2.5 Cinsiyet ve Eğitim

Toplum içerisinde yaşayan kadın ve erkeklerin eğitim ve öğretim hakkı yasalarda net bir şekilde dile getirilmiştir.

KKTC Anayasası'nda "İkinci Kısım: Temel Haklar, Özgürlükler ve Ödevler" bölümünde "Öğrenim ve Eğitim Hakkı" için aşağıda belirtilen hususlar geçmektedir (Madde 59):

"(1) Kimse, öğrenim ve eğitim hakkından yoksun bırakılamaz."

Bu yasaya göre toplum içerisinde yaşayan tüm bireyler eğitim ve öğretimden yoksun bırakılamaz ve bu hakları ellerinden alınamaz.

Toplumsal cinsiyet sisteminin bir parçasını da toplumun sahip olduğu eğitim sistemi oluşturmaktadır. Eğitim sistemi içerisinde yer alan okullar bireylere toplumun sahip olduğu kültürel normları ve nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili cinsiyet içerikli mesajları bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde iletir. Toplum içerisindeki ilişkilerde kadınlar genellikle geri planda kalmaktadır. Eğitim, kadın erkek eşitliğini gözetecek bir biçimde yapılmadığı için ataerkil kültür ve ideolojinin devamını sağlamaktadır (Gök, 1993).

Eğitim hayatına başlama ile ilgili istatistik veriler kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizliği belirtse de, tüm olay istatistik verilerle açıklanamaz. Eğitim

kurumlarında verilen eğitimin içeriği, yaşanan toplumun hafızasında yer alan toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili önyargılar farkında olmaksızın veya bilinçli bir şekilde öğrencilere iletilir. Bu öğrenim sonucunda çocuklar toplumun belirlediği geleneksel cinsiyet rollerine göre davranmaktadır (Tan, 2000, ss. 76-77).

Eğitimin kadın erkek eşitliğini tam olarak sağladığı belirtilemez. Bunun nedeni ise eğitiminde ataerkil olmasıdır. Eğitim, cinsiyetler arası eşitsizliği ya haklı gösterir yada eşitsizlik yokmuş gibi davranır. Eğitim öğretimde kullanılan ders kitapları ve çocuk edebiyatı ile ilgili yapılan incelemelerde, bu materyallerin içerikleri toplumsal cinsiyet içerisinde erkeklerin lehine bir çok önyargı içermektedir (Bhasin, 2003).

Eğitimin örgütlenme biçimi cinsiyetçiliğe dayalı eşitsizlikleri devam ettirme eğilimindedir. Öğretimde kullanılan ders kitapları toplumsal cinsiyet öğelerini içermektedir. Eğitim kurumlarında kız ve erkek öğrencilerin kullanacağı kıyafetler yönetmeliklerle belirlenmiştir ve bu kıyafetlerin dışına çıkılması yasaktır. Erkekler ise eğitim süresi boyunca erkeklikle ilgili cesaretlendirilirler (Giddens, 2012).

Kız ve erkek çocukların doğdukları andan itibaren ilk başta aileden aldığı toplumsal cinsiyet önyargıları ve sonrasında ise eğitim hayatında okullar tarafından bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde verilen bu önyargılar kalıp yargıları oluşturmaktadır. Bireyler henüz çocuk yaşta kalıp yargıları öğrenir. Kalıp yargılar öğrenildikten sonra bunları değiştirmek çok zordur. Bunların sonucunda eğitimde veya toplumsal yaşamda kadın erkek ayrımcılığı ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden kız çocukları uzun süredir geri plana itilmektedir. Eğitim süresi boyunca kız ve erkek çocuklara verilen bu cinsiyet önyargıları meslek seçiminde de etkisini göstermektedir. Örneğin bazı meslekler kadınlarla özdeşleşmiştir, bazıları ise erkeklerle. Sekreterlik, hemşirelik vb. mesleklere kadın mesleği, şoförlük,

mühendislik vb. mesleklere de erkek mesleği denilmektedir. Eğitim hayatında öğretilenlerin sonucunda da bireyler öğrenilen cinsiyet önyargılarına göre meslek seçimlerini yapmaktadırlar (Çelik, 2008).

Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği (TUSİAD) 2008 raporuna göre, kadınlar iyi bir eğitimden geçerse, doğurganlığı, iş hayatına ve iş gücüne katılımı, sağlık ve eğitim imkanlarından yararlanması vb. olaylar arasında pozitif ilişkiler vardır. Yine aynı rapora göre şiddet gören kadınların sayılarının azaldığı belirtilmiş, bunun nedeni olarak ta kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi gösterilmiştir (Gök, 1993).

Eğitim öğretim hayatında cinsiyetçilik hakkında yapılan araştırmaların, kadınların toplumsal yaşamda karşı karşıya kaldıkları “ayrımcılık” ve toplumsal yaşamda geri plana iten “cinsiyetçi” bakış açısının ortadan kaldırılmasını sağlama gücü vardır. Kadın ve erkeklerin eğitimin sahip olduğu bu gücü toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarını ortadan kaldırmak için kullanmaları gerekir. Eğitim, toplumun sahip olduğu sosyal yapıyı, aile içerisinde kadının konumu, çalışma hayatına kadınların katılımı ve sosyal yaşamda kadınların geri plana itilmesi gibi konuları dönüştürme gücüne sahiptir (Esen ve Bağlı, 2002).

Ancak eğitim, tüm bu olumsuzluklara rağmen geleneksel cinsiyet önyargılarının tekrardan gözden geçirilerek üretilmesini sağlamakta, kadınların sahip oldukları güçleri ve güçsüzlükleri farketmesini sağlamakta ayrıca bu güç ve güçsüzlüğün yeniden üretilmesine olanak sağlayabilmektedir (Tan, 2000).

2.6 KKTC Anayasasında Cinsiyet Eşitliği

Bu bölümde KKTC Anayasasında toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bulunan anayasa, kanun, yönetmelik vb. gibi hukuksal maddeler incelenmiştir.

2.6.1 KKTC Anayasasında Cinsiyet eşitliği

KKTC Anayasası'nda "İkinci Kısım: Temel Haklar, Özgürlükler ve Ödevler" bölümünde "Öğrenim ve Eğitim Hakkı" için aşağıda belirtilen hususlar geçmektedir (Madde 59):

- (1) Kimse, öğrenim ve eğitim hakkından yoksun bırakılamaz
- (2) Her çocuk, kız erkek ayrımı yapılmaksızın on beş yaşına kadar zorunlu; on sekiz yaşına kadar ücretsiz öğrenim hakkına sahiptir.

Yukarıda görüldüğü üzere anayasada "Kimse, öğrenim ve eğitim hakkından yoksun bırakılamaz." ve "Her çocuk, kız erkek ayrımı yapılmaksızın on beş yaşına kadar zorunlu; on sekiz yaşına kadar ücretsiz öğrenim hakkına sahiptir." bulunan maddeleri ile KKTC'de kadın-erkek, cinsiyet farketmeksizin herkese eşit şekilde eğitim öğretim hakkı olduğunu belirtmiştir.

KKTC Anayasasında "Genel İlkeler" bölümü "Eşitlik" için şu hüküm yer almaktadır:

(Madde 8): Herkes, hiçbir ayırım gözetilmeksizin, Anayasa ve yasa önünde eşittir, Hiçbir kişi, aile, zümre veya sınıfa ayrıcalık tanınamaz.

Yukarıda ki maddede görüldüğü üzere kadın-erkek eşitliği devlet tarafından sağlanır ve anayasa tarafından güvence altına alınmıştır.

KKTC Anayasası'nda "İkinci Kısım: Temel Haklar, Özgürlükler ve Ödevler" bölümünde "Üçüncü bölüm: Sosyal ve Ekonomik Haklar, Özgürlükler ve Ödevler: Ailenin Korunması" için aşağıda belirtilen hususlar geçmektedir

(Madde 35): Aile toplumun temelidir. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli önlemleri alır ve örgütleri kurar.

Yukarıda yer alan "ananın ve çocukların korunması" ifadesinde anayasanın kadınlara pozitif ayrımcılık yaptığı görülmektedir.

KKTC Anayasası'nda "İkinci Kısım: Temel Haklar, Özgürlükler ve Ödevler" bölümünde "Üçüncü bölüm: Sosyal ve Ekonomik Haklar, Özgürlükler ve Ödevler: Çalışma Koşulları" için aşağıda belirtilen hususlar geçmektedir:

(Madde 50): (1) Çocuklar, gençler, kadınlar ve bedensel ve ruhsal yetersizler çalışma koşulları bakımından özel olarak korunur.

Yukarıda ki maddede belirtildiği gibi çalışma hayatında kadınlara pozitif bir ayrımcılık yapıldığı görülmektedir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 8 Mart 1996 tarihli birleşiminde kabul olunan "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi (Onay) Yasası" şöyledir:

İşbu sözleşmeye göre, "kadınlara karşı ayırım" deyimi kadınların, medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer sahalardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.

Bu sözleşmeyi kabul eden devletlerde kadınlara karşı her türlü ayırım ve haksızlıkların önüne geçmesi gereken politikalar uygulamak zorundadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti bu sözleşmeyi kabul ettiği için cinsiyet eşitlikçi bir politika uygulamalı ve yapılacak olan haksızlıkları önlemekle yükümlüdür.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 26 Şubat, 2002 tarihli birleşiminde kabul olunan "Kadın Çalışmaları Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) Yasası" da aşağıdaki gibidir:

Bu Yasanın amacı, kadın haklarını korumak, geliştirmek; kadınların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi yaşamdaki işlevlerini güçlendirmek; kadının sağlık, sosyal ve hukuki güvenliğini sağlamak; eşit haklara sahip bireyler olarak kadınların toplumsal yaşamda yer almalarını ve kalkınma sürecine etkin katılımlarını gerçekleştirerek çağdaş aile yapısının güçlenmesini sağlamak; kadını korumak ve desteklemek için Kadın Çalışmaları Dairesinin

kurulmasını sağlamak ve teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi'nin 5 Aralık 2011 tarihli

13. Birleşiminde Oybirliğiyle kabul olunan “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Onay) Yasası”

Yukarıda belirtilen yasa Avrupa Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesini anlatmaktadır.

2.6.2 KKTC Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi (Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları) yasası ile kurulmuştur. Daire tarafından uygulanacak olan projeler, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Kurultayı'nda üretilen “Eylem Planı” ve Danışma İzleme Konseyi'nin ürettiği tavsiye nitelikli kararlar ekseninde tasarlanacaktır. Daire, “Ekonomi, Planlama ve Eğitim Şubesi”, “Şiddeti Önleme ve Ayrımcılıkla Mücadele Şubesi” olmak üzere iki şube ile faaliyete geçecektir. Kıbrıs Türk Kadın Hareketi'nin 1990'lı yıllarda mücadelelerinin sonucunda, 2002 yılında Kadın Hakları Çalışmaları Dairesi Yasası (12/2002) onaylanmış, fakat daire günümüze kadar faaliyete geçirilmemiştir. Yasa günümüz koşullarına cevap veremediği için yenilenecek Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi Yasa Tasarısı, Kadın Çalışmaları Dairesi Yasası'nın yerini almak için hazırlanmıştır. Dairenin amaçları şöyledir;

1. Kişilerin cinsiyetine, cinsel yönelimine veya cinsiyet kimliğine bağlı olarak maruz kaldıkları ayrımcılıkları gidermek;
2. Sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamda eşit haklara sahip bireyler olarak hak ve özgürlüklerini icra etmelerini sağlamak;

3. Kişilerin insan hakları temelinde fırsat ve kaynaklara erişimini güvence altına almak;
4. Kadınları her türlü şiddetten ve cinsel sömürden uzak tutmak.

Daire Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yasası kapsamında, kadına yönelik şiddete ve eşitsizliklere anında müdahale etmek için kurulmuştur.

2.7 Ders Kitaplarının Önemi

Eğitim-öğretim hayatında bir takım hedefler vardır. Konulan hedeflere ulaşılması için de eğitim verilen ortamlarda birçok etkinlik düzenlenmektedir. Düzenlenen etkinliklerde bazı araç gereçlere ihtiyaç duyulur ve kullanılan bu araç gereçler de birbirlerinden farklılık göstermektedir. Bu araç gereçler içerisinde ders kitapları yapılan birçok araştırmanın sonucunda en fazla kullanılan araçlardan biridir (Altuntaş, 2013).

Öğrenciler eğitim hayatına başladıkları ilk anda öğrenmeleri ders kitapları ile olmaktadır. Ders kitapları, tecrübeleri zaman ve mekana bağlı kalmadan içerisinde barındırır ve zaman farketmeksizin kullanıma hazırdırlar. Ders kitaplarının en önemli özelliği de telif haklarına bağlı kalındığı sürece çok büyük miktarlarda çoğaltılabilmektedir ve bu özelliğiyle geniş öğrenci kitlelerine ulaşabilmektedir (Hesapçoğlu, 1998).

Ders kitapları, eğitim müfredatının hedeflediği kitleye ulaştırılması ve istenilen sonuçları oluşturması için taşıyıcı görevi görmektedir (Yalkılıç, 2011).

Eğitim programlarında yer alan ders kitapları, müfredatın öğrencilere aktarılmasını sağlar. Ders kitapları, müfredat içerisinde hangi bilginin öğrencilerin yararına olduğu ve öğrencilerin devletin sahip olduğu kültür politikasına göre toplumluma entegre edilmelerini kolaylaştırmak için kullanılır. Bu kitaplar yazılırken, kitabı yazan kişilerin sunmuş olduğu bilgiler içerisinden uygun olanlar

belirli kurullardan ve onay mercilerinden geçer. Bu kurulların içerisinde güç ve ideolojik çekişmeler vardır. Ders kitapları öğrencilerin önüne gelene kadar süzgeçlenir, toplumsal denetim sağlanır ve toplumsal gerçekliğin kurulmasına yardımcı olur (Apple ve Christian-Smith, 1991). Ders kitapları, kültürel özellik taşımasının yanında siyasi özellikte taşımaktadır. Sahip olduğu bu siyasi özellik ulus devlet toplumsal düzeninin korunmasını sağlamakta ve yurttaşların kimlik ihtiyacının kurulmasını sağlamaktadır (Tan, 2000).

Genel olarak ders kitabı, herhangi bir dersin öğretilmesi için özel olarak hazırlanan veya seçilen kitaptır. Diğer bir anlamıyla önceden belirlenmiş kurallara göre araştırıldıktan sonra herhangi bir okul, sınıf ve derse yardımcı olması için öğrenci ve öğretmenlere kaynak olarak verilen kitaplara denmektedir (Kılıç ve Seven, 2011).

Öğrencilerin eğitim müfredatını tam olarak kavrayabilmesi için en temel kaynak ders kitaplarıdır. Ders kitapları eğitimin başarısında veya başarısızlığını etkileyen en önemli faktörlerin başında görülmektedir. Kitapların yalnızca bilgi veren bir kaynak olmaması aynı zamanda öğretici bir değere de sahip olması gerekmektedir (Duman ve Çakmak, 2004).

Ders kitaplarının amacı öğretmenlere, öğretimi sağlıklı bir şekilde sağlamasına yardımcı olmak ve onlara yol göstermektir. Ders kitaplarında bilgiye erişim kolay, içerikleri ise basit ve anlaşılırdır. (Ceyhan ve Yiğit, 2005).

Toplumların sahip olduğu eğitim sistemi, toplum içerisinde yaşayan insanların hayata bakış açılarını ve yetiştirilmesi hedeflenen insan profilini belirlemede önemli rol oynamaktadır. Eğitim sisteminin önemli bir parçası olan ders kitapları incelendiğinde toplumun eski dönemlerinin özellikleri ile ilgili bilgi sahibi olabilmekteyiz. Bunun nedeni ise ders kitaplarının dönemin iktidarının isteğine göre

ve dönemin özelliklerine göre hazırlanan öğretim materyalleri olmasıdır (Tüfekçioğlu, 1997).

2.8 Görsel Göstergeler

Yazının olmadığı dönemlerde insanoğlu, iletişimini görseller aracılığı ile gerçekleştirmekteydi. M.Ö. 15000 Altamira ve M.Ö. 25000 Lascaux bölgelerinde mağaralarda bulunan insan ve hayvan figürlerinin çizimi bunun kanıtı niteliğindedir (Tepecik, 2002).

Yazının icadından önce insanlar birbirleri ile iletişim kurmak için resim çizerek anlamaktaydılar. Yeryüzünde yayılmış bir şekilde bulunan eski topluluklar diğer kültürlerle iletişim kurmak için ilk olarak şekil ve sembollerden oluşan resim yazıları geliştirmişlerdir (Uçar, 2014).

Görsellik insanoğlunun iletişiminin en eski ve en etkili yöntemidir. Görselliğin temel faktörünü göstergelerden oluşan dizgeler ve anlamlar oluşturur. Tüm bu dizgelerin ve anlamların bilimsel bir şekilde değerlendirilmesi ihtiyacı sonucunda da göstergebilim doğmuştur (Denli, 1997).

En basit tanımı ile göstergebilim, göstergeleri, gösterge dizgelerini inceleyen bir disiplindir. Birtakım araştırmacılara göre göstergebilim içerisine doğal dilleri alırken, diğerlerine göre de göstergebilim dil dışı göstergeleri incelemektedir (Atabek ve Atabek, 2007).

Modern göstergebilimin ana hatları 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmaya başlamıştır. Amerikalı düşünür Pierce ve İsviçreli dilbilimci Saussure aynı zaman içerisinde farklı yerlerde çağdaş göstergebilimin ana hatlarını oluşturmaya başlamışlardır (Saussure, 1985).

Ferdinand de Saussure, dilbilimsel göstergeleri ses ve kavram imgeleri şeklinde incelemiştir. Saussure'a göre bu imgeler dış etkenlerden bağımsızdır ayrıca ses ve kavram imgeleri de kolektiftir (Saussure, 1985).

Pierce ise tüm olguları içine alan, akılla yakın ilişkileri içinde olan göstergeler kuramı oluşturmuş ve bu disipline semiyotik adını vermiştir. Charles Pierce göstergeleri üçlük şeklinde tanımlamaktadır.

1. Görüntüsel Gösterge: Belirttiği şeyi direkt olarak temsil edip canlandırmaktadır. Örneğin geometrik şekilleri canlandıran, kalemle çizilmiş herhangi bir çizgi, resim, fotoğraf.
2. Belirti: İki öge arasında bulunan gerçek çağrışımlara dayanmaktadır. Örneğin dumanı gördüğümüzde orada ateş olduğunu anlamamız, bir başka deyişle dumanın ateşin belirtisi olması.
3. Simge (Sembol): İnsanlar arasında evrensel bir uzlaşmaya dayanan göstergelerdir. Doğal dil içerisinde bulunan kelimeler uzlaşmaya dayalı simgelerdir. Örneğin terazinin adaletin simgesi olması gibi (Rifat, 2009).

Pierce'in diğer önemli üçlüğü gösterge, yorumlayan, nesne üçlüğüdür (Rifat, 2009).

Barthes, göstergebilim içerisinde kültürün de okunması ve yorumlanması gerektiğini belirtmiştir. *Çağdaş söylenler (1957)* adlı kitabında kitle kültürüne söylem üzerinden yaklaşmış, ideolojik olarak eleştirisini yaparken konuyu göstergebilimsel bir yaklaşım ile irdelemiştir (Bircan, 2015).

Barthes *Göstergebilim İlkeleri (1979)* adlı eserinde Ferdinand de Saussure'ün göstergebilimi dilbilimden üstün olarak ele almasını değiştirerek göstergebilimi dilbilim alanının alt disiplini olarak belirtmiştir. Roland Barthes göstergebiliminde yazıya ağırlık vermemektedir. Dil göstergebilim içerisinde her yerde vardır ve baştan

çıkarıcı unsurdur. Barthes'a göre göstergebilimin içeriği ve sınırları ne olursa olsun göstergeler dizgisi olarak belirlenir. Barthes ilkeleri yapısal dilbilimden kaynaklanan dört ana başlıkta ele almıştır. Bu başlıklar:

1. Dil ve Söz,
2. Gösteren Gösterilen,
3. Dizge ve Dizim,
4. Düzenlem ve Yananlam (Barthes, 1979).

Umberto Eco alımlama göstergebilimi alanında çalışmış ve göstergebilimin çok geniş kitleler tarafından duyulmasını sağlamıştır. Eco, *A Theory of Semiotics* (1976) adlı yapıtında Pierce'in göstergebilim için olan önemine değinmiştir. Umberto Eco, Pierce ve Saussure'nin görüşlerinin etkisiyle kendi alımlama göstergebilimini geliştirmiş ve göstergebilimin ilerlemesine büyük katkısı olmuştur (Rifat, 2000).

Göstergebilim çözümlemelerinde üç tane önemli öge vardır. Gösterge, gösterilen ve gösteren. Bu ögeler gösterge kuramının ana yapısını oluşturur (Atabek ve Atabek, 2007).

Bunların yanında göstergebilim, 'gösterge' ve bilim kelimelerinin birleşmesinden daha fazlasını ifade etmektedir. Göstergebilimi, yalnızca göstergeyle değil, gösterenin anlamının oluşması sürecini ilgilendiren bir disiplin olarak düşünülmesi gerekmektedir (Rifat, 2009).

2.9 Ders Kitaplarında Görseller

Görsel kültürün etkisini artırması ile birlikte insanların bilgiye ulaşma şekilleri değişmiştir ve eğitim de görsel kültürün etkisi ile biçimlenmeye başlamıştır (Gürel, 2008).

Ders kitaplarında görsellerin kullanımı; kişilerin dikkatini canlı tutması, kitap içerisinde bulunan kavramların açıklanması, bilgilerin somutlaştırılması, kavramların düzenlenmesi ve bilgilerin öğrencilere daha rahat aktarılmasını kolaylaştırmada çok büyük etkiye sahiptir (MEB, 2005).

Görsel öğeler, çok uzun paragrafların kısa sürede öğrenimini sağlaması, öğrenmeyi kalıcı ve etkili kılması bakımından önemlidir. Ders kitaplarındaki görsel öğeler, eğitim görecektir olan çocukların bilgilerini ve anlayışlarını görsel formatta sunarak farklı bir bakış açısı yakalamalarını ve çocukların kendilerini ifade etme yeteneklerinin geliştirilmesini sağlar. Bunlara ilave olarak öğrencilerin yaratıcılıklarının gelişmesi, eleştirel bir düşünceye sahip olmaları, problem çözme yeteneklerinin artması, empati yeteneği ve ifade becerilerinin geliştirilmesi içinde kullanılabilir (Küçükahmet, 2004).

Ders kitaplarında yer alan görsellerin amacı, öğrencilerin kitaba olan ilgisini artırmak ve ders kitaplarının daha ilgi çekici bir hale gelmesini sağlamaktır. Kitaplarda yer alan resimler, çocukların bilgilerini geliştirme ve onlara belirli bir davranış kazandırma amacıyla kullanılmaktadır. Resimler görsel açıdan kaliteli ve estetik olursa algılanması daha kolay ve rahat olur. Çocukların yaratıcı düşünceye sahip olması için ders kitaplarında yer alan görseller çok büyük önem taşımaktadır (Uzuner, Aktaş, Albayrak, 2010).

Şimşek, (2007)'e göre çocuk kitaplarındaki görsellerin üç ana işlevi vardır:

- 1) Süsleme amacıyla yapılanlar, kitabı ilgi çekici hale getirir. Sembolik anlatımlı, yer yer masal tadı veren resimlerdir.
- 2) Metni açıklamaya yönelik resimler, okumayı öğrenme aşamasında, anlatımı somutlaştırmaya yarar. Düşüncüyü, kavramı ve nesneyi

sözcüklerle birlikte açıklama görevi üstlenir, böylece öğrenmeyi hızlandırır.

- 3) Metni tamamlayan resimler ise, yazıyla anlatılması zor olan konuları çizgi yardımıyla açıklamaya yarar. Gergedanı görmemiş bir çocuğa, onu yazıyla anlatmak güçtür. Ancak yazının yanına bir gergedan resmi koymak yeterlidir. Çocuğun söz dağarcığı sınırlı ise, bu tür resimlerden hoşlanması doğaldır. (Şimşek, 2007, s. 27).

Görsel öğeler Türkçe dersi için vazgeçilmez bir konumdadır. Öğrencilerin öğrenmesinin daha hızlı ve etkili olmasını sağlar. Görsellik, öğrencilerin dikkatinin bir noktaya toplanmasına, dersle veya konuyla ilgili ön bir bilgi verilmesine, dersle ilgili merak oluşturmaya, öğrencilerin olaylar arasındaki neden sonuç ilişkilerini somut olarak görmelerine yardımcı olmaktadır (Özbay, 2006).

Ders kitapları hazırlanırken metinle resimlerin uyum içerisinde olmasına özen gösterilmelidir. Kitaptaki resimler sade, metinlere uygun olmalı; görsellikte kurgu ve estetiğe önem verilmelidir (Sever, 2003).

Ders kitaplarında yer alan görsellerin en önemli görevi metinlerin anlamına uygun bir şekilde görselleşmesini sağlamaktır. Görsellerin başlıca hedefinin öğrencileri bilgilendirmek olması gerekmektedir. Dekorasyonla ilgili olan özellikleri ise geri planda olmalıdır. Ders kitabında yer alan görsellerin öğrencilere yeni hayatlar, güncel bilgiler vermesi gerekmektedir (Uzuner, Aktaş, Albayrak, 2010).

2.10 Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik

Eğitim, en temel insan haklarının başında gelmektedir. Yeryüzünde yaşayan tüm insanların eşit eğitim alma hakkı vardır. Verilecek olan eğitimin kalitesi de çok önemlidir. Verilecek olan eğitim bireyleri güçlendirebilir veya onları güçsüzde bırakabilir. Bu sebeple çocukların eğitim hayatına başlar başlamaz kullandıkları ders

kitaplarının sahip olduğu içerik çok önemlidir. Ders kitaplarının önemli olmasının bir diğer nedeni de, devletlerin ders kitaplarını kullanarak sahip oldukları ideolojiyi çocuklara iletmesi ve yetiştirilmek istenen insan profiline uygun nitelikleri yine ders kitapları aracılığıyla çocuklara aktarmasıdır (Gümüšođlu, 2016).

Bireylerin toplumsallaşmasını hizmet eden bazı öğeler vardır. Örneğin, arkadaş, kitle iletişim araçları, aile ve okul bu öğelerin içerisinde en büyük paya sahip olanlardır. Toplumun sahip olduğu bu öğeler, geleneklerin, cinsiyet rollerinin ve toplumsal yargıların yeni nesile aktarılmasında doğrudan veya dolaylı bir şekilde rol almaktadır. Cinsiyet rollerinin çocuklar tarafından öğrenilmesi aile içerisinde küçük yaşlarda başlamaktadır. Sonrasında ise rollerin öğrenilmesi okulda arkadaşlık ilişkilerinin pekiştirilmesi ile ve bir çok farklı yolla devam eder. Okullarda olan öğrenim ise öğretmenler, arkadaşlar ve okullarda öğrenimin sağlandığı materyallerin başında gelen ders kitapları tarafından gerçekleştirilir (Özdemir, 2018).

Geleneksel toplumlarda gazete ve kitap okuma alışkanlığı pek yoktur. Bu nedenle ders kitapları hazırlanırken daha çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Genç bireylerin okulda öğretilen derslerle ilgili kitaplar dışında başka kitap kullanmama olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu nedenle kitaplar hazırlanırken özen gösterilmeli ve eşitlikçi bir şekilde hazırlanmalıdır (Özkan, 2013).

Ders kitapları, eğitim hayatı süresince öğrencilere toplumda egemen olan kültür içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini açıklayan materyallerin başında gelmektedir. Kitaplar, çocukların içerisinde yaşadığı toplumla bütünlük kurmasını sağlar, toplumun inanç, gelenek ve yaşam tarzını anlatan birinci öğretim materyalidir (Baştürk, 2006'dan aktaran Kırbaşoğlu ve Eyüp, 2011).

Öğretim materyallerinin başında gelen ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı açık bir şekilde yapılmamakta, gizli ve dolaylı bir şekilde yapılmaktadır (Dökmen,

2004). Kitapların cinsiyet ayrımına yol açabilmesi nedeniyle ders kitaplarında yer alan metin ve görseller dikkatlice kullanılmalı, ayrıca kitaplar hazırlanırken cinsiyet ayrımı yapılmamalı ve dilin tarafsız bir şekilde kullanılması sağlanmalıdır.

Ders kitaplarında genellikle kadınlar geleneksel roller içerisinde gösterilmektedir. Kadınlar genellikle evin içerisinde gösterilirken erkekler ise önemli pozisyonlarda ve daha baskın rollerde gösterilmektedir. Öğrenim hayatı boyunca bu kitapları kullanan öğrenciler, ilerleyen dönemlerde kadınların evde çocuk bakmak ve ev işleriyle uğraşmasını ayrıca erkeklerinde sosyal hayatta üstün rol oynamasını normal karşılamaktadırlar (Yurtsever, 2011).

Okullarda öğrencilere verilen bilgilerin büyük bir kısmı erkeklerin siyasal, düşünce ve askeri etkinliklerinden oluşmaktadır. Ders kitaplarında gösterilen büyük devlet adamları, yöneticiler, ekonomistler ve bilim insanları hep erkeklerden oluşmaktadır. Bunların sonucundan bilginin ataerkil olduğu çıkarılabilmektedir (Tan, 2000).

Ders kitapları, toplum içerisinde kadın erkek eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olabileceği gibi mevcut ataerkil cinsiyetçi yapının devamına ve kendisini tekrardan üretimini de sağlayabilmektedir. Burada önemli olan kitabın cinsiyetçiliğe karşı takındığı tavidir (Asan, 2006).

CEDAW'ın eğitimde fırsat eşitliği ile ilgili olan bu maddesi ders kitapları için çok önemlidir:

Erkeklerin ve kadınların kalıplaşmış rolleriyle ilgili kavramların eğitimin her düzeyinden ve biçiminden tasfiye edilmesi için karma eğitim ve bu amaca ulaşılmasına yardımcı olacak diğer eğitim türleri teşvik edilir, ve özellikle okul kitapları ve ders programların gözden geçirilir ve bu öğretim metoduna göre uyarlanır (Madde 10).

CEDAW'ın bu maddesinden de görüleceği üzere ders kitapları oluşturulurken cinsiyet eşitlik ilkesi göz önüne alınmalıdır. Ataerkil bir yapıda ders kitapları hazırlanmamalı kadın ve erkeğin toplumsal hayata etkin katılımlarını sağlayacak bilgiler kitaplarda yer almalıdır. Aksi takdirde ders kitapları ataerkil sistemin devamını sağlamaktan öteye gidemez ve kadın erkek eşitliği toplum içerisinde sağlanamaz.

Dünyanın çoğu ülkesinde ders kitapları belirli tüzüklere göre yazılmakta ve bu tüzüğe bağlı kalınmaktadır. Maalesef ülkemizde yazılacak olan ders kitapları ile ilgili bir tüzük bulunmamaktadır. Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası (KTÖS) “Ders Kitapları İncelemesi” raporunda durumu şöyle ifade etmektedir:

Özgün materyaller üretmek için gerekli akademik ve entelektüelliğin eğitim emekçilerimizde de olduğu açık ve nettir. Ancak 17/1986 sayılı KKTC Milli Eğitim Yasasının emrettiği “Türkiye’deki özdeş eğitim kurumlarında uygulanmakta olan öğretim programları ile uyum”, ortaya çıkan ve çıkacak olan çalışmaların özgünlüğü ile ilgili soru işaretleri yaratmaktadır. Ders kitapları tüzüğünün olmaması ise bir başka sorun. (KTÖS Ders Kitapları İncelemesi Raporu, 2017).

Yukarıda yer alan rapordan anlaşılacağı üzere ülkemizde yer alan eğitim programının Türkiye’ye uyumlu olması gerekmektedir. Bu nedenle çoğu ders kitabı hazırlanırken ülkemizde ki akademisyenlerden yararlanma olanağımız bulunmamaktadır. Türkiye’den gelen ders materyalleri kabul edilmektedir. Bu sorunun yanında ülkemizde ders kitaplarının hazırlanması ile ilgili bir tüzük olmadığı için kitaplar belirli bir standarda göre olmamaktadır.

2.11 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde konuyla ilgili olan çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmayla ilgili olan araştırmalara yer verilmiştir.

Helvacıoğlu (1994) “1928’den 1994’e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik” başlıklı yüksek lisans tezi 6 bölümden oluşmaktadır. Tez şu başlıklardan

oluşmaktadır: “Aile içi İş Bölümü”, “Ders Kitaplarında Kadınların Yönlendirildikleri Meslekler ve Toplumdaki Yerleri”, “Bilginin Sahipleri, Anne Sevgisi, Kullanılan Alet ve Makinalar, Deneyle”, “Ders Kitaplarında Resimlerle Verilen Kadın, Erkek ev Çocuk İmajları, Aile Bilgisi Dersleri ve Ev Kadını Tiplenmeleri”, “Kadın Sorununun Çözümlemesi Genel Demokratik Gelişme ile Bağlantılı” ve “Genç Cumhuriyet Nasıl Kadın Tipi Hedefledi” başlıklarından oluşmaktadır. Helvacıoğlu bu çalışmasında Türkiye’de 1928-1994 yılları arasında okutulan çeşitli ders kitaplarını incelemiş ve kadın-erkek cinsiyetlerinin incelenen ders kitaplarında nasıl gösterildiğini açıklamıştır. Çalışmanın sonucunda, cumhuriyetin ilk yıllarında ders kitaplarında kadınların cumhuriyetin kurulmasında ve savaşın kazanılmasında erkekler kadar katkısı olduğu belirlenmiştir. 1945-1950 yılları arasının bir geçiş dönemi olduğu ve 1950’den itibaren ise ders kitaplarının cinsiyetçi öğeler barındırdığı tespit edilmiştir.

Esen Severge ve Bağlı (2002) “İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine İlişkin Bir İnceleme” başlıklı makale yayımlamışlardır. Bu makalenin amacı İlköğretim Birinci sınıf Abece ve Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsellerde yer alan yetişkin figürlerinin, cinsiyetlerine göre, kimlerle birlikte gösterildiklerin, neler yaptıkları, buldukları mekanları ve nesnelere değerlendirmektir. Yapılan araştırmanın sonucunda: Kadınlar en fazla ev içerisinde veya evin çevresinde gösterilirken erkekler genellikle kamu ve işle ilgili etkinliklerde gösterilmişlerdir. Kadınlar özel, erkekler ise kamusal nesnelere resmedilmiştir. Araştırmanın sonucunda geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların kitaplarda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Asan (2006) “Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması” başlıklı yüksek lisans tezi bir başka çalışmadır. Çalışmanın

amacı ilköğretim okullarında birinci sınıftan başlayarak beşinci sınıfa kadar kullanılan tüm ders kitaplarını cinsiyetçilik bakımından incelemiştir ve bu okullardaki öğretmenlerin de cinsiyetçilikle ilgili algılarını ortaya koymaya çalışmıştır. İncelemede ele alınan konular: Kız ve erkek çocukların sayısal değerleri, buldukları mekanlar, iletişim halinde oldukları bireyler ve cinsiyetlere önerilen mesleklerdir. Yapılan araştırma sonucunda öncelikle öğretmenlerin günlük yaşantıda, okul ortamında, sınıf içerisindeki uygulamalarda cinsiyetçilik algısına sahip oldukları tespit edilmiştir. Ders kitaplarında yapılan analizlerde ise görsellerde ve metinlerde de cinsiyetçi unsurlar yer almaktadır.

Yorgancı (2008) “İlköğretim Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası” başlıklı yüksek lisans tezi konu ile ilgili yapılan başka bir çalışmadır. Bu çalışmanın amacı: İlköğretim birinci kademedeki okutulan ders kitaplarını inceleyerek bireylerin toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda eğitimin etkisi araştırılmıştır. Ders kitaplarında yer alan görseller incelenirken kız ve erkek çocukların sayısal değeri, yer aldıkları mekan, etkileşim içerisinde buldukları bireyler ve yönlendirilen meslekler incelenmiştir. Ders kitaplarındaki metinler ise cinsiyetçi söylem açısından irdelenmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda ilköğretim birinci kademedeki okutulan ders kitaplarındaki metin ve resimlerde cinsiyetçi yaklaşımın olduğu tespit edilmiştir.

Çınar (2013) “Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet” başlıklı yüksek lisans tezi konu ile ilgili bir başka çalışmadır. Çınar 2012-2013 eğitim öğretim yılı içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan Türkçe ders ve çalışma kitaplarını toplumsal cinsiyet öğeleri üzerinden incelemiştir. Araştırmanın sonucunda toplumsal cinsiyet olgusunun ders kitaplarında yoğun bir

şekilde yer aldığı, ders kitaplarının cinsiyetçilikle ilgili kalıp yargıların yeniden üretilmesini sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Özkan (2013) “İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü” başlıklı makalesi konuyla ilgili diğer bir çalışmadır. Bu çalışmada ilköğretim birinci kademe ders kitaplarında yer alan görsellerde kadın figürlerinin yer alma sayısı, konu içeriğine göre kadın ve erkeklerin nasıl bir konumda ve rollerde bulduklarının açıklanması amaçlanılmıştır. Yapılan araştırma Niğde ilinde yer alan İlköğretim okullarında birinci kademedeki okutulan ders kitapları incelenmiştir. İncelenen ders kitapları yirmi iki adettir. İnceleme yapılırken, kitaplarda yer alan görsellerde kadın ve erkek cinsiyetlerinin yer alma oranına, kadın figürlerinin konu içerikleri ile tutarlı olup olmamasına ve görsellerde cinsiyet ayrımcılığının olup olmaması incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen yirmi iki kitaptan sadece üç tanesinde kadın figürlerin erkeklerden fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Kitaplarda yer alan görsellerde cinsiyet ayrımcılığı olduğu tespit edilmiştir, görsellerde yer alan mesleklerde de cinsiyet ayrımcılığı tespit edilmiş ve sporla ilgili konularda da ayrımcılığın olduğu saptanmıştır.

Bölüm 3

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel nitel bir araştırmadır. Doküman incelemesi yoluyla veriler toplanmıştır. Toplanan verilerin analizi içerik çözümlemesi tekniği kullanılarak yapılmıştır. Görseller incelenirken göstergebilimsel yöntemden yararlanılmıştır.

İncelenen ders kitapları aşağıda yer alan tablo (tablo 1.1) de yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmada İncelenen Türkçe Ders Kitapları

Ders Kitabı	Yazar	Yayın Yılı	Yayınevi
Türkçe 5 1. kitap	Doç.Dr. Güner Koderalı, Doç.Dr. Ahmet Güneyle, Arkın Başat, Uzm. Konce Şeker Özatenç, Uzm. Nedime Karasel Ayda, Orçun Ayda	Ekim 2018	Comment Offset Matbaacılık
Türkçe 5 2. kitap	Doç.Dr. Güner Koderalı, Doç.Dr. Ahmet Güneyle, Arkın Başat, Uzm. Konce Şeker Özatenç, Uzm. Nedime Karasel Ayda, Orçun Ayda	Eylül 2018	Comment Offset Matbaacılık

3.2 İçerik Çözümlemesi

İçerik çözümleme tekniği sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılmaktadır.

Büyüköztürk ve diğerleri (2013) tarafından şu şekilde açıklanmıştır;

İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bir mesajın belli özelliklerinin objektif ve sistematik bir şekilde tanınmasına yönelik çıkarımların yapıldığı bir tekniktir. İçerik analizi metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli kelimelerin veya kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunurlar. İçerik analizi yalnızca metinler üzerinde kullanılan bir teknik değildir. (Büyüköztürk, 2013, s. 240)

İçerik analizinin temel işlemi, ortak noktaları bulunan verileri önceden belirlenmiş kavramlar ve temalar çerçevesinde bir çatı altında toplayarak bu verileri araştırmacıların anlayabileceği bir şekilde düzenleyip yorumlamasını yapmaktır. Tüm bunların sonucunda içerik analizinin bazı aşamaları vardır. Bunlar sıralayacak olursak:

1. Verilerin kodlanması,
2. Temaların bulunması,
3. Kodların ve temaların düzenlenmesi,
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması olarak tarif edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Büyükoğlu ve diğerlerine (2015) göre “içerik analizinin, amaçları belirleme, kavramları tanımlama, analiz birimlerini belirleme, konu alanı ile ilgili verilerin yerini belirleme, mantıksal bir yapıya geliştirme, kodlama kategorilerini belirleme, sayma, yorumlama ve sonuçlarını yazma aşamaları vardır (Büyükoğlu ve diğerlerine, 2015, ss.241-242).

İçerik analizi yapılacak olan araştırmanın amacına ve araştırması yapılacak olan materyale göre farklılık göstermektedir. Konu araştırılmadan önce kategorinin belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenen kategoriler önceden sağlanan bilgilere, kuramlara veya tecrübelerle göre şekillenmektedir (Büyükoğlu ve diğerleri, 2015).

3.3 Araştırmanın Önemi

Doğduğumuz andan itibaren sahip olduğumuz biyolojik cinsiyet ile sonradan kazanılan toplumsal cinsiyet farklıdır. Biyolojik cinsiyet kavramı toplumsal cinsiyet kavramına göre daha geri planda kalmıştır. Toplumsal cinsiyet, daha fazla güce, anlama sahip oldu, kadın ve erkek cinsiyetleri arasında bir güç mücadelesine ortaya çıkardı ve böylelikle toplum içerisinde cinsiyet eşitsizliklere neden olmuştur (Asan, 2006).

Günümüz toplumlarında cinsiyetçilik kavramı giderek önem kazanmaya başlamıştır. Ülkemizde “ilköğretim 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında cinsiyetçilik” konusunda maalesef hiç araştırma yapılmamıştır. Ders kitaplarının cinsiyet eşitliğini sağlamada ki önemi çok büyüktür. Özellikle dil eğitimlerinin yaygınlaştığı çağımızda ders kitapları önemli bir noktaya gelmektedir.

İçinde yaşadığımız çağda toplumların ana dil eğitimi büyük bir önem kazanmaktadır. Bu nedenle Türkçe dersi diğer derslere göre daha çok ön plana çıkmaktadır. Türkçe derslerinde öğrenciler, okuma, yazma, dinleme, konuşma ve dil bilgisi gibi becerileri geliştirmek için ders kitapları kullanılmaktadır. Türkçe ders kitaplarının önemi böylece daha da artmıştır ve incelenmesi önemlidir (Kükre, 2015).

Ders kitaplarının ataerkil sistemin devamı ve yeniden üretiminde yakaladığı başarısı göz önüne alındığında ders kitaplarının kesinlikle incelenmesi ve cinsiyet eşitsizliği yaratmayacak bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

3.4 Verilerin Toplanması

Çalışmanın verileri 2018 yılında yayınlanan ve 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında okutulan KKTC Milli Eğitim Bakanlığı 5. sınıf Türkçe ders kitaplarının görsellerinden oluşmaktadır. Veriler toplanırken öncelikle ders kitapları sağlanmıştır.

Öncelikle konu ile ilgili önceden yapılan makale ve tezler incelenmiştir. İnceleme sonrası elde edilen verilere göre Arslan (2000) ve Severge (1998)'nin oluşturduğu kategorilere göre Türkçe ders kitaplarında cinsiyetçi söylem içeren görseller belirlenmiştir. Sonrasında ise kitabın içinde yer alan temalara göre görseller toplanmıştır. Sağlanan bu veriler yüzdeler olarak tablo şeklinde çalışmada gösterilmektedir.

İlköğretim Türkçe 5. Sınıf ders kitapları incelenirken, kitap içerisinde yer alan görsellerdeki kız çocuklar ve kadınlar “kadın”, oğlan çocuklar ve erkekler “erkek” olarak değerlendirilmiştir. Cinsiyetleri ve buldukları mekan belli olmayanlar ise “belirsiz” olarak değerlendirilmiştir. Birden çok kişinin bulunduğu ve seçim yapılamayan görseller ise çalışma kapsamına alınmamıştır.

3.5 Görsel İncelemede Kullanılan Kategoriler

İncelenen ders kitaplarındaki görsellerde kadınlar ve erkekler beş farklı kategoride incelenmiştir. Kız çocukları kadın, oğlan çocukları ise erkek olarak tanımlanmıştır.

3.6 Görsellerde Çocukların Yaptıkları Ev İşleri

Bu bölümde aile büyüklerinin aile içerisindeki rolleri bağlamında yapmakta oldukları ev işleri cinsiyet açısından incelenmiştir.

3.7 Görsellerde Çocukların Birlikte Gösterildikleri Kişilerin Cinsiyetleri

Bu bölümde kız ve erkek çocukların görsellerde kimlerle gösterildiği incelenmiştir. Çocuklar eğer görselde yalnız ise çalışmaya dahil edilmemiştir.

3.8 Görsellerde Çocuklara Hangi Meslekler Özendirilmiştir

Bu bölümde kadın ve erkeklerin yapmakta oldukları meslekler incelenmiştir.

3.9 Cinsiyet Ayrımcılığını İfade Eden Görseller

Bu bölümde ders kitaplarında kullanılan görsellerde cinsiyet ayrımcılığının olup olmadığı incelenmiştir. Cinsiyet ayrımcılığına neden olan görseller incelenmiştir.

3.10 Görsellerde Yer Alan Çocukların Boş Zaman Etkinlikleri

Bu bölümde kitap içerisinde yer alan görsellerde çocukların boş zamanlarda neler yaptıkları ve çocuklara ne gibi etkinlikler gösterildiği incelenmiştir.

Bölüm 4

BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın bulgular bölümünde elde edilen veriler gösterilmiş ve yorumlanması yapılmıştır. Elde edilen veriler yorumlandıktan sonra örnek olması için ilgili bölümlerden görseller de çalışmaya eklenmiştir. Yorumlar yapılırken çalışmayı destekleyici tablolar da kullanılmıştır.

Görsellerin yer aldığı temalar ve buldukları sayfanın tam görüntüsü kesilmemiş biçimde ekler’de yer almaktadır.

4.1 Görsellerde Çocukların Yaptıkları Ev İşleri

Bu bölümde aile büyüklerinin aile içerisindeki rolleri bağlamında yapmakta oldukları ev işleri cinsiyet açısından incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında ev işleri adlı bir tema (bölüm) bulunmamaktadır. Fakat resimler incelendiğinde ev işleri ile ilgili kadınlara ve erkeklere belirli görev ve sorumluluklar yüklenmektedir. Aşağıda yer alan tabloda (Tablo 3) bu görev ve sorumluluklara yer verilmiştir.

Tablo 3. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Yaptığı Ev İşleri İle İlgili Veriler

Kadın	Erkek	Ortak
5	1	1

Yukarıda yer alan tabloda görüldüğü gibi kadınlara ev ile ilgili 5 adet görev ve sorumluluk verilirken erkeklere sadece 1 adet görev verilmektedir. Kadın ve erkeklerin yaptığı ortak ev işi ise sadece 1 tanedir.

Ev işlerinin adetleri yukarıda verilmiştir. Aşağıda yer alan tabloda (Tablo 4) ise yapılan ev işlerinin neler olduğu yer almaktadır.

Tablo 4. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Yaptığı Ev İşleri

Kadın	Erkek	Ortak
Evde çocuk bakmak	Çocuğa eğitim vermek	Çocuğa eğitim vermek
Yemek yapmak	Hayvan beslemek	
Çocuğu gezdirmek		
Çocuğa eğitim vermek		
Çocuğa yemek yedirmek		

Tabloda (Tablo 4) veriler incelendiğinde kadınlara verilen tüm görevlerin çocuklarla ilgili olduğu görülmektedir. Erkeklerle ise çocuklarla ilgili sadece 1 görev verilmiştir.

Kadınların ev içerisindeki rollerine bakacak olursak; çocuk bakmak, yemek yapmak, çocuğu gezdirmek, çocuğa eğitim vermek, çocuğa yemek yedirmek gibi görevleri görsellerde yer almaktadır. Erkeklerin ev içerisindeki rolleri ise; çocuğa eğitim vermek ve evcil hayvanları beslemektir.

Şekil 1. Baba Erkek Çocuğuna Bağırıyor (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, 2018, s.52)

Şekil 2. Anne ve Erkek Çocuk Alışverişte (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.170)

Şekil 3. Anne Kız Çocuğuna Yemek Eğitimi Veriyor (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, 2018, s.30)

Yukarıda yer alan resimler incelendiğinde kadınlar kız ve erkek çocuklarla ilgilenirken, erkek sadece erkek olan çocukla ilgilenmektedir. Kitabın tümüne bakıldığında erkek ebeveynlerin sadece erkek çocuklarla etkileşim içinde olduğu, bu etkileşiminde çocuğa bağırarak ve nasihat vermek olduğu görsellere bakınca anlaşılmaktadır. Kadınlar ise hem kız hem erkek çocuklarla etkileşim içerisine girerler ve bu etkileşimde çocukların eğitiminden bakımına tüm ihtiyaçlarının kadınlar tarafından karşılandığı görülmektedir. Oluşan bu durum cinsiyet eşitliği açısından oldukça olumsuzdur.

4.2 Görsellerde Çocukların Birlikte Gösterildikleri Kişilerin Cinsiyetleri

Bu bölümde kız ve erkek çocukların görsellerde kimlerle gösterildiği incelenmiştir. Çocuklar eğer görselde yalnız ise çalışmaya dahil edilmemiştir. 23 Nisan, 19 Mayıs gibi ulusal günlere ait görseller çalışmaya dahil edilmemiştir. Yapılan inceleme sonucunda kitapta yer alan toplam kadın ve erkeklerin sayısı verilmiş ve kimlerle beraber oldukları belirtilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda elde edilen veriler sayısal tablo olarak açıklanmıştır.

Tablo 5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Kadınların ve Erkeklerle İlgili Veriler

Kadın	Erkek
101	107

Yukarıda yer alan tablo (tablo 5) incelendiğinde erkeklerin çok az bir farkla da olsa kadınlardan fazla olduğu görülmektedir. Verilere bakıldığında fark çok fazla olmasa da görsellerde kadınlar erkeklere oranla daha az kullanılmıştır. Kadın-erkek sayıları arasında çok fazla fark olmasa da rollerdeki farklılıklar bunun tam tersidir.

Tablo 6. Görsellerde Kadın ve Erkeklerin Beraber Yer Aldığı Kişiler

Kadın-Kadın	Erkek-Erkek	Beraber (Kadın-Erkek)
7	5	29

Yukarıdaki tablo (Tablo 6) incelendiğinde görsellerde kadınlar 7 defa hemcinsleriyle görülmekte, erkekler hemcinsleriyle 5 defa ve kadın erkek beraber 29 defa görülmektedir. Kadın ve erkeğin beraber gösterildiği görsellerde kadınlara daha çok ev içi roller verilirken erkeklere ev içerisinde çok fazla rol verilmemiştir.

4.3 Görsellerde Çocuklara Hangi Meslekler Özendirilmiştir

Bu bölümde kadın ve erkeklerin yapmakta oldukları meslekler incelenmiştir. Görsellerde yer alan meslekler sayısal veri haline getirilip tabloya yazılmış ve hangi meslek grubuna ait oldukları da tabloda belirtilmiştir. Öncelikle kadın ve erkeklerin yaptığı meslekler belirlenmiş, sonrasında ise ortak bir şekilde yaptıkları meslekler belirlenmiştir.

Tablo 7. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Gösterildiği Meslekler İle İlgili Veriler

Kadın	Erkek	Ortak
4	8	3

Yukarıda yer alan veriler incelendiğinde kitapta yer alan görsellerin mesleklerle ilgili yeterli bilgi vermediği görülmektedir. Kadınlar 4 farklı meslekle temsil edilirken erkeklerde bu oran 8 farklı meslektir. Kadınların ve erkeklerin ortak sahip olduğu meslek sayısı ise 3 tür. Meslekler verilirken erkekler kadınlara oranla daha fazla meslekte görülmektedir. 5. Sınıf Türkçe ders kitabında maalesef mesleklere ait bir bölüm bulunmamaktadır.

Tablo 8. Görsellerde Kadınların ve Erkeklerin Sahip Olduğu Meslekler

Kadın	Erkek	Ortak
Öğretmen	Marangoz	Müzisyen
Doktor	Bilim İnsanı	Bilim İnsanı
Gazeteci (Sunucu)	Müzisyen	Doktor
Yazar	Oyuncu	
Balerin	Devlet Adamı	
Müzisyen	Girişimci	
Bilim İnsanı	Pilot	
	Astronot	
	Asker	
	Çiftçi	
	Doktor	

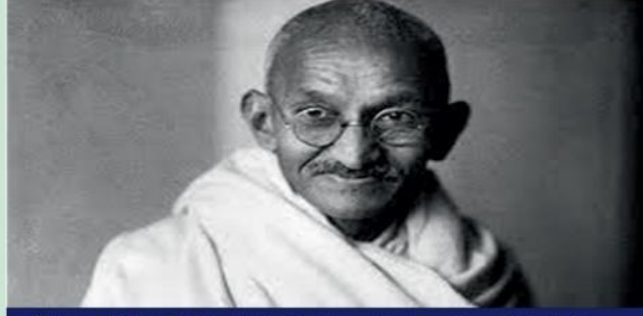
Yukarıda yer alan tablo (Tablo 8) incelendiğinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan görsellerde kadınlar için verilen meslekler; öğretmen, doktor, gazeteci (sunucu), yazar, balerin, müzisyen ve bilim insanıdır. Erkekler için ise; marangoz, bilim insanı, müzisyen, oyuncu, devlet adamı, girişimci, pilot, astronot, asker, çiftçi ve doktor meslekleri yer almıştır. Meslek gruplarına bakıldığında erkeklerin yönetim kademesinde olan ve güç gerektiren mesleklerde görsellerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Kadınlara ise güç gerektirmeyen meslekler gösterilmiştir. Ders kitabında yer alan bilim insanlarının tümü erkeklerden oluşmaktadır. Erkek bilim insanlarına örnek verecek olursak; Albert Einstein ve Thomas Edison'un görselleri bulunmaktadır.

Kadın bilim insanlarına ders kitabında hiç yer verilmemiştir.

Şekil 4. Gazeteci (Sunucu) Kadın Görseli (Türkçe 5, Tema 2/Ülkemiz ve Kültürel Değerlerimiz, 2018, s.152)

Aşağıdaki görselde Mahatma Gandhi'nin sözleri yer almaktadır. Sınıfınızla birlikte bu sözleri dinlediğiniz parçayla bütünleştirerek yorumlayınız.

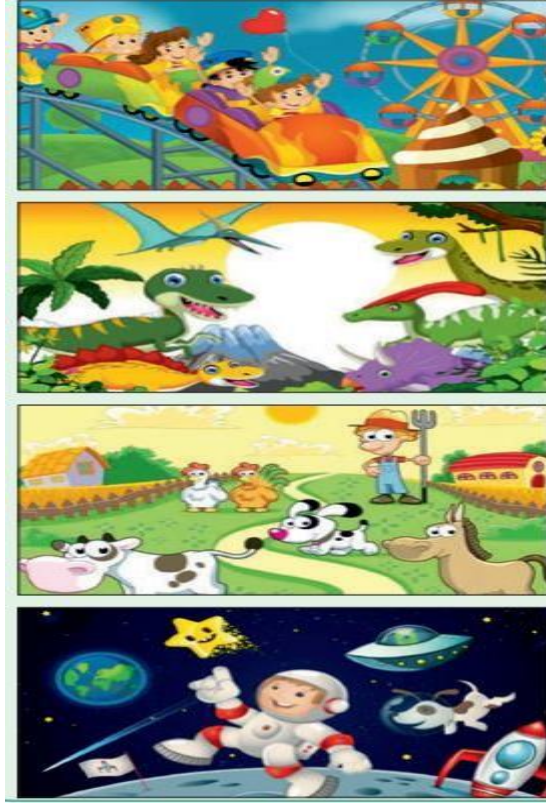
SÖYLEDİKLERİNİZE dikkat edin; düşüncelere dönüşür.
DÜŞÜNCELERİNİZE dikkat edin; duygularınıza dönüşür.
DUYGULARINIZA dikkat edin; davranışlarınıza dönüşür.
DAVRANIŞINIZA dikkat edin; alışkanlıklarınıza dönüşür.
ALIŞKANLIKLARINIZA dikkat edin; değerlerinize dönüşür.
DEĞERLERİNİZE dikkat edin; karakterinize dönüşür.
KARAKTERİNİZE dikkat edin; **KADERİNİZE** dönüşür.

M. GANDHI

Şekil 5. Devlet Adamına Ait Görsel (Türkçe 5, Tema 5/Çocuk ve Sanat, s.130)

Şekil 6. Kadın ve Erkek Bilimsel Çalışmalar (Türkçe 5, Tema 6/Bilim ve Teknoloji, 2018, s.155).

Şekil 7. Çeşitli mesleklere Ait Görsel (Türkçe 5, Tema 7/Hayallerim, 2018, s.187)

Yukarıda yer alan görsellere (Şekil 4, 5, 6, 7) bakıldığında mesleklerde erkeklerin egemenliği olduğu görülmektedir. Belirli mesleklerde kadınlara da yer verilirken bir çok meslekte kadınlar geri planda bırakılmıştır. Örneğin erkek astronot ve çiftçi var fakat burada kadına hiç yer verilmemiştir. Bazı devlet adamlarının olduğu görsellerde ise hiç kadın kullanılmamış tüm görseller erkeklere aittir. Meslekler cinsiyetlere göre incelendiğinde erkek egemenliğinin olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda da cinsiyetçi bakış açısının mesleklerde de devam ettiğini söyleyebiliriz.

4.4 Cinsiyet Ayrımcılığını İfade Eden Görseller

Bu bölümde ders kitaplarında kullanılan görsellerde cinsiyet ayrımcılığının olup olmadığı incelenmiştir. Cinsiyet ayrımcılığına neden olan görseller incelenmiştir. İnceleme yapılırken kadın ve erkeğe yüklenen sorumluluklar dahilinde

görseller incelenmiştir. Kadına ve erkeğe verilen görev ve sorumluluklara bakılarak görsellerde cinsiyet ayrımcılığına sebep olabilecek durumlar incelenmiştir. Bu veriler tablo haline getirilerek sayısal değerlerde gösterilmiş, kitapta yer alan örnek görsellerle de veriler desteklenmiştir.

Tablo 9. Cinsiyet Ayrımcılığının Görsellerde İfade Ediliş Şekilleri

Kadın	Erkek
Evde oturur	Kitap okur
Yemek yapar	Spor yapar
Evde çocuklara bakar	Balık avlar
Çocukları eğitir	Ev dışarısında çocuğa baba bakar
Dedikodu yapar	Yaşlı kadınlara yol gösterir
Sarışın kadın sunucu	Araba kullanır
Kadın öğretmen	Tüm film afişlerinde erkekler yer alır
Süslü kadın	Tek başına hareket edebilir
Erkeği destekler	Futbol oynar
Erkek spordayken evcil hayvanlara bakar	Sadece erkek çocuğa bakmakla yükümlüdür

Yukarıdaki tablo (Tablo 9) incelendiğinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan görsellerdeki cinsiyetçi unsurlar verilmiştir. Kadınlar görsellerde; evde oturur, yemek yapar, çocukların bakımı ile sorumludurlar, çocukları eğitir, kendi aralarında dedikodu yapar, gazeteci olacaksa sadece sunucu olabilir, kadın öğretmen olabilir, görsellerde yalnız olan kadınlar süslüdür, erkek futbol oynarken onları destekler, erkekler spor yaparken evcil hayvanlara bakarlar. Erkekler ise görsellerde; kitap okur, spor yapar, balık avlar, ev dışında çocuğa baba bakar, sokakta yaşlı kadınlara yardımcı olur, araba kullanır, tüm film afişlerinde erkekler yer alır, tek başına hareket edebilir, futbol oynar ve sadece erkek çocuğa bakar kız çocuklara bakma sorumluluğu yoktur.

Şekil 8. Boş Oturan Kadın ve Kitap Okuyan Erkek Görseli (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, 2018, s.44)

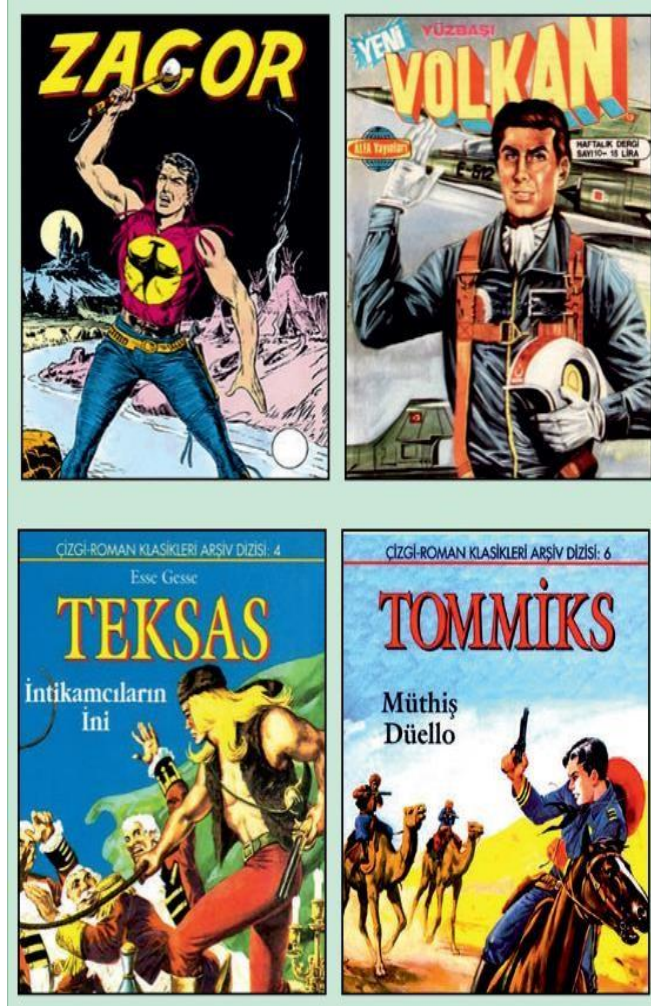
Şekil 9. Çeşitli Uğraşlarda Olan Kadın ve Erkekler (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, 2018, s.46)

Şekil 10. Araba Kazası Yapan Erkek Görseli (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.239)

Şekil 11. Top Oynayan Erkek ve Onları Destekleyen Kadınlar (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.172)

Şekil 12. Maskülen Erkek (Türkçe 5. Tema 7/Hayallerim, 2018, s.177)

Yukarıda yer alan görseller (Şekil 8, 9, 10, 11, 12) incelendiğinde kadınların ikinci plana itildiği görülmektedir. Tüm film afişlerinde erkekler yer almaktadır.

Kadın ve erkeğin evde temsil edildiği görselde erkek kitap okurken kadının boş oturduğu görülmektedir. Kadın ve erkeklerden oluşan grup fotoğrafında ise 3 erkek 2 kadın bulunmakta. Burada erkeklerin elinde av ve spor araç gereçleri varken kadınlarda çiçek toplamak için sepet ve evcil hayvan bakımı vardır. Kaza yapan araba görselinde arabayı erkeğin kullandığı bariz bir şekilde ortadadır. Kadın ve erkeklerin topluca yer aldığı bir diğer görselde ise erkekler spor kıyafetleri ile futbol oynarken kadınlar futbol oynayan erkekleri desteklemektedir. Görsellerin genelinde erkek egemenliği göze çarpmaktadır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşitliğinin

sağlanamamasına neden olmaktadır. Kitapların daha cinsiyet eşitlikli bir yaklaşımda sahip olması gerekmektedir.

4.5 Görsellerde Yer Alan Çocukların Boş Zaman Etkinlikleri

Bu bölümde kitap içerisinde yer alan görsellerde çocukların boş zamanlarda neler yaptıkları ve çocuklara ne gibi etkinlikler gösterildiği incelenmiştir. Görseller incelenirken kadınların ve erkeklerin ayrı ayrı yaptıkları etkinlikler incelenmiş sonrasında ise beraber yaptıkları etkinliklere bakılmıştır. Çocuklar boş vakitlerinde hangi aile üyesiyle zaman geçirdikleri de incelenmiştir.

Tablo 10. Görsellerde Yer Alan Çocukların Boş Zaman Etkinlikleri İle İlgili Veriler

Kadın	Erkek	Ortak
İp atlamak	İp atlamak	İp atlamak
Ders çalışmak	Ders çalışmak	Ders çalışmak
Evcil hayvan sevmek	Evcil hayvan sevmek	Evcil hayvan sevmek
Uçurtma uçurmak	Kitap okumak	Uçurtma uçurmak
Sahilde güneşlenmek	Ava çıkmak	Sahilde güneşlenmek
Oyun oynamak	Spor yapmak	Bilgisayar ile vakit geçirmek
Arkadaşları ile konuşmak	Uçurtma Uçurmak	Kitap okumak
Bilgisayar ile vakit geçirmek	Sahilde güneşlenmek	Ata binmek
Şiir kitabı okumak	Top oynamak	
Boya yapmak (oyun)	Bilgisayar ile vakit geçirmek	
Dans etmek (bale)	Film izlemek	
El sanatları kursu	Ata binmek	
Film izlemek		
Ata binmek		
Yemek yapmak		

Yukarıdaki tabloya (Tablo 10) bakıldığında kadınların erkeklere oranla daha çok boş zaman faaliyeti olduğu görülebilir. Fakat kadınların boş zaman etkinlikleri erkeklere oranla daha az güç gerektiren ve toplum içerisinde değil özel alanlarda yapılan etkinliklerdir. Kadınlar boş zamanlarında; ip atlar, ders çalışır, evcil hayvanları sever, çiçek toplar, uçurtma uçurur, kız arkadaş veya erkek arkadaşları ile

gezer, oyun oynar, kız arkadaşları ile konuşur, bilgisayar ile vakit geçirir, şiir kitabı okur, boya yapar (oyun), dans eder (bale), el sanatları kursuna gider, film izler ve ata biner.

Erkekler ise boş zamanlarında; ip atlar, ders çalışır, evcil hayvanları sever, kitap okur, ava çıkar, spor yapar, uçurtma uçurur, kız ve erkek arkadaşları ile gezer, sahilde güneşlenir, futbol oynar, bilgisayar ile vakit geçirir, film izler ve ata biner. Kadın ve erkeklerin ortak yaptıkları boş zaman etkinlikleri ise; ip atlamak, evcil hayvan beslemek, uçurtma uçurmak, sahilde güneşlenmek, bilgisayar ile vakit geçirmek, kitap okumak ve ata binmektir.

Şekil 13. İp atlayan Kız ve Erkek Çocuklar (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, 2018, s.11)

Şekil 14. Bilgisayar ile Vakit Geçiren Kız ve Erkek Çocuklar (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, 2018, s.14)

Şekil 15. Futbol Oynayan Erkek Çocuklar ve Onları Destekleyen Kız Çocuklar (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.172)

Şekil 16. Erkek Babası ile Bir İşle Meşgulken Kadınlar Kendi Aralarında Konuşuyor (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, 2018, s.184)

Yukarıda yer alan resimler incelendiğinde (Şekil, 13, 14, 15, 16) Kadınların ve erkeklerin birlikte boş zamanlarını değerlendirdikleri görülmektedir. Fakat boş zamanlar değerlendirilirken erkekler sürekli olarak bir işle meşgulken kadınlar bazı görsellerde boş bir şekilde oturmaktadır. Örneğin şekil 14'te erkekler spor kıyafetli bir şekilde top oynarken kızlar spora katılmamakta ve spor yapan erkeklere destek olmaktadır. Boş zaman etkinliklerinde kadınlara bir çok yerde erkeklerden daha fazla yer verilmiştir bu cinsiyet eşitliği açısından sevindirici olsada, bu etkinlikleri gerçekleştirirken genel olarak ev gibi özel ortamlarda yer alırlar ve güç gerektiren etkinliklerden uzak durmaktadırlar. Erkekler ise daha çok güç ve yarışma gerektiren etkinliklerin içinde görülmektedirler.

Bölüm 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların yaptıkları ev işleri nelerdir?”, “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların birlikte gösterildikleri kişilerin cinsiyetleri nedir?”, “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocuklarına ne gibi meslekler özendirilerek öne çıkarılmak istenmektedir?”, “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili cinsiyet ayrımcılığını ifade eden görseller bulunmakta mıdır?”, “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların boş zaman etkinlikleri nelerdir?”. Araştırma sorularına kısaca değinilmiştir. Sorular açıklandıktan sonra elde edilen veriler açıklanmış ve sonuç olarak ta çözüm önerileri sunulmuştur.

5.1 Birinci Probleme İlişkin Yorumlar

Bu bölümde aile büyüklerinin aile içerisindeki rolleri bağlamında yapmakta oldukları ev işleri cinsiyet açısından incelenmiştir. Bu bölümde “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların yaptıkları ev işleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu probleme ilişkin veriler incelendiğinde 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan görsellerde kadınlara ev işlerinde daha çok sorumluluk verildiği görülmektedir. Kadınlara 5 sorumluluk verilirken erkeklere sadece 1 sorumluluk verilmiştir ve kadın ile erkeğin ortak yaptığı ev işi sayısı sadece 1 adettir. Kadınların daha çok ev işi yaparken resmedilmesi cinsiyet eşitliğini sağlamak için negatif bir durumdur.

Esen ve Bağlı (2002), yaptıkları çalışmada, İlköğretim Birinci sınıf Abece ve Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsellerde yer alan yetişkin figürlerin, cinsiyetlerine göre, kimlerle birlikte gösterildiklerin, neler yaptıkları, buldukları mekanları ve nesnelere değerlendirmektedir. Yapılan araştırmanın sonucunda: Kadınlar en fazla ev içerisinde veya evin çevresinde gösterilirken erkekler genellikle kamu ve isle ilgili etkinliklerde gösterilmişlerdir. Kadınlar özel, erkekler ise kamusal nesnelere resmedilmiştir. Araştırmanın sonucunda geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların kitaplarda yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır (Esen ve Bağlı, 2002).

5.2 İkinci Probleme İlişkin Yorumlar

Bu bölümde “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların birlikte gösterildikleri kişilerin cinsiyetleri nedir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu probleme ilişkin verileri incelendiğinde erkekler 107 kez kadınlar ise 101 kez 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki görsellerde yer almaktadır. Sayılar birbirine yakın olsada rollere bakıldığı zaman kadınlar yine arka planda yer almaktadırlar. Kadınlar yine erkeklerin gerisinde kalmış ve ikinci plana atılmıştır. Kadın ve erkeklerin beraber yer aldığı kişilerde, kadınlar hemcinsleriyle 7 kez, erkekler hemcinsleriyle 5 kez ve kadın ile erkeğin beraber olduğu görsel sayısı 29’dur.

Asan (2006), yaptığı çalışmada, kız ve erkek çocukların sayısal değerleri, buldukları mekanlar, iletişim halinde oldukları bireyler ve cinsiyetlere önerilen mesleklerde kadınların erkeklere göre geri planda olduğunu tespit etmiştir (Asan, 2006).

5.3 Üçüncü Probleme İlişkin Yorumlar

Bu bölümde “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocuklarına ne gibi meslekler özendirilerek öne çıkarılmak istenmektedir?”

sorusuna cevap aranmıştır. Probleme ilişkin veriler incelendiğinde kadınlar 4 farklı meslek grubunda, erkekler 8 farklı meslek grubunda ve kadın ve erkeğin ortaklaşa yaptıkları 3 farklı meslek olduğu tespit edilmiştir. Görsellerde erkeklerin gösterildiği meslekler genellikle icra etmesi güce dayalı olan ve toplumda karar alma noktasında olan mesleklerdir. Kadınlar ise güç gerektirmeyen ve toplumu yönetmedeki karar mekanizması içinde yer almayan mesleklerde gösterilmişlerdir. Bu bölümde bilim insanlarına da değinilmiş ve 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kadın bilim insanlarına yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Görsellerdeki bilim insanlarının ve devlet yöneticilerinin tümü erkeklerden oluşmaktadır.

Özkan (2013), yaptığı çalışmada, kitaplarda yer alan görsellerde kadın ve erkek cinsiyetlerinin yer alma oranına, kadın figürlerinin konu içerikleri ile tutarlı olup olmamasına ve görsellerde cinsiyet ayrımcılığının olup olmaması incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, görsellerde yer alan mesleklerde cinsiyet ayrımcılığı tespit edilmiş ve sporla ilgili konularda da ayrımcılığın olduğu saptanmıştır (Özkan, 2013).

5.4 Dördüncü Probleme İlişkin Yorumlar

Bu bölümde “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili cinsiyet ayrımcılığını ifade eden görseller bulunmakta mıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Görsellerin incelenmesi sonucunda erkeklerin toplumsal hayata katılımının daha çok olduğu görülmüştür. Erkekler daha çok güç gerektiren ve rekabetçi ortamlarda bulunan görsellerde yer alırken kadınlar ise daha sakin ve özel ortamlarda, herhangi bir fiziksel güç gerektirmeyen etkinlikler yaparken görülmüştür. 5. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan görsellerde cinsiyet ayrımcılığının oluşmasını sağlayacak görseller vardır.

Çınar (2013), yaptığı çalışmada, 2012-2013 eğitim öğretim yılı içerisinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullara dağıtılan Türkçe ders ve çalışma

kitaplarını toplumsal cinsiyet öğeleri üzerinden incelemiştir. Çınar araştırmasının sonucunda ders kitaplarının toplumsal cinsiyet olgusunun ders kitaplarında yoğun bir şekilde yer aldığı sonucunu ortaya koymuştur (Çınar, 2013).

5.5 Beşinci Probleme İlişkin Yorumlar

Bu bölümde “İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan görsellerde kız ve erkek çocukların boş zaman etkinlikleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Görsellerde yapılan inceleme sonucunda kadınlar erkeklere oranla daha fazla boş zaman etkinliği yaparken görülmüştür. Fakat yapılan bu etkinliklerin sonucunda kadınların yine güç istemeyen etkinliklerde yer aldığı görülmüştür. Örneğin erkekler futbol oynarken kadınlar onları desteklemektedir. Kadınların spora katılımı sağlanmamıştır. Kadınların daha çok ev gibi özel alanlarda resmedildiği görülmektedir. Erkekler ise ev dışırasında ve rekabetin bulunduğu ortamlarda resmedilmiştir.

Esen ve Bağlı (2002), yaptıkları çalışmada, İlköğretim Birinci sınıf Abece ve Türkçe ders kitaplarında kullanılan görsellerde yer alan yetişkin figürlerinin, neler yaptıkları, buldukları mekanları ve nesnelere değerlendirmektedir. Yapılan araştırmanın sonucunda: Kadınlar en fazla ev içerisinde veya evin çevresinde gösterilirken erkekler genellikle kamu ve işle ilgili etkinliklerde gösterilmişlerdir sonucuna ulaşılmıştır (Esen ve Bağlı, 2002).

5.6 Sonuç

1. Sınıf Türkçe ders kitabı incelendiğinde cinsiyet eşitsizliğini sağlayacak yaklaşımların devam ettiği görülmektedir.
2. Görsellerde erkek resimleri kızlara göre daha fazla yer almaktadır. Erkekler kamusal alanda daha çok görülürken kadınlar ise ev gibi özel alanlarda yer almaktadır.

3. Cinsiyet rolleri bağlamında incelendiğinde kadınlara ev ile ilgili roller ve çocuk bakma ile ilgili roller verilirken erkeklere çocuk bakma ile ilgili çok az rol verilmiş erkek sadece oğlan çocuğuna bakmakla yükümlü olduğu görülmüştür.
4. Aile içerisinde erkek egemenliğinin olduğu görseller yer almaktadır.
5. Erkekler genellikle öğüt veren, karar alan kişi olarak gösterilirken kadınlar daha çok şefkatli bir şekilde resmedilmektedir.
6. Tüm bunların sonucunda ders kitapları önceki yıllara göre cinsiyetçi açıdan daha pozitif olmasına rağmen hala daha cinsiyet eşitsizliğini sağlayacak görsellerin yer aldığı görülmüştür.

Ders kitapları hazırlanırken görsellerde kadın erkek eşitliğine dikkat edilmemiştir. Kitapta yer alan görsellerde kadın-erkek sayısı yakın olsa da rollere bakıldığında böyle olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ev içerisindeki rol ve sorumluluklara bakıldığında, rollerin eşit bir şekilde paylaştırılmadığı görülmüştür. Kadınlarla ilgili görsellerde kadınların daha çok özel alanlarda (ev, bahçe v.b) yer aldığı görülmüştür. Toplumla ilgili karar veren kişiler tamamen erkeklerden oluşmaktadır. Kadın liderlere ait görsel kitaplarda hiç kullanılmamıştır. Boş zaman etkinliklerine ait görsellerde kadınlar genellikle ev içerisinde veya güç ve rekabet gerektirmeyen etkinlikler içerisinde gösterilmektedir.

5.7 Öneriler

1. Okullarda iyi bir medya okuryazarlığı eğitimi verilerek öğrencilere farklı bakış açılarının kazandırılması gerekmektedir.
2. Kitap tasarımı yapılırken önce içerik oluşturulmalı sonrasında ise görseller içeriğe uygun olacak şekilde yerleştirilmelidir.

3. Grafiklerin seçimi sadece tasarımcıya bırakılmamalı, alanında uzman kişiler tarafından tasarımcıya öneri sunulmalıdır.
4. Tasarımcı ve ilgili kurumla mülakat yapılarak görsellerin geliştirilmesi sağlanabilir.

Bu çalışma ilköğretim 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarıyla sınırlı olduğu için diğer ders kitaplarına değinilmemiştir. Araştırmanın geliştirilmesi için diğer araştırmacılar ilgili ders kitaplarını inceleyip konunun farklı boyutlarına değinebilirler. Bu çalışmada 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yalnızca görseller incelenmiştir. Araştırmacılar 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında görsellerin yanında yer alan metinlere değinerek konunun farklı boyutlarını ortaya koyabilirler.

KAYNAKLAR

Akın, A. D. (2003). Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Sağlığa Etkileri. *C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 73-82.

Albayrak, S, Uzuner, S, Aktaş, E, Albayrak, L. (2010). Türkçe 6, 7 ve 8. Sınıf Ders Kitaplarının Görseller (İllüstrasyonlar) Açısından Değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 721-733.

Altuntaş, İ. (2013). Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 1159-1162.

Apple M. W. ve L. K. Christian-Smith, (1991). *The Politics of the Textbooks*, New York, Routledge.

Asan, H. T. (2006). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyetçilik Algılarının Saptanması*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli.

Aydın, M., (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*, İkinci Baskı, Ankara: Vadi Yayınları.

Atabek, G., Atabek, Ü. (2007). *Medya Metinlerini Çözümlemek. İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Badinter, E. (1992). *Annelik Sevgisi (17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi)*. İstanbul: Afa.

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*. (B. Vardar, & M. Rifat, Trans.) Ankara: Kültür Bakanlığı.

Bhasin, K. (2013). *Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller"*. İstanbul: Kadav Yayınları.

Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve Göstergebilim. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13 (26), 17-41.

Bozkurt, V. (2005). *Değişen Dünyada Sosyoloji*. İstanbul: Alfa Akademi Basın Yayın.

Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası*. İstanbul: Metis Yayınları.

Büyüköztürk, Ş. K. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (14. Baskı ed.). Ankara: Pegem Akademi.

Ceyhan, E., Yiğit, B. (2015). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (3. Baskı ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Connell, R. W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. (S. C, Trans.) İstanbul: Ayrıntı.

Çabuk Kaya, N. (2013). Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği ve eğitim. 31

Mayıs 2019 tarihinde <http://kizlarinegitimi.meb.gov.tr/KEP->

[I/files/img/toplum_cinsiyet_ve_egitim.pdf](#) adresinden erişilmiştir

Çaha, Ö., (1996). “*Sivil Kadın*”, *Türkiye’de Sivil Toplum ve Kadın (İç.)*, (Çev: E. Özensel), Ankara: Vadi Yay.

Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil Sistem bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet*

Rollerinin Benimsenmesi. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi –Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çulha, F. (1989). "Hangi Feminizm", *Bilim ve Sanat dergisi*, S. 98, Mayıs 1989.

Demir, Zekiye. (1997). *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Denli, S. (1997). *Gösterge Bilim Açısından Grafik Gösterge Anlamlarının İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dikici, E. (2017). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist ve Radikal Feminizm Teorileri. *International Journal of Social Science*, 43: 523-532.

Donovan, J. (2001). *Feminist Teori*, (Çev: Aksu Bora, Meltem Ağduk Gevrek. Fevziye Sayılan). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Dökmen, Z. (2014). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Duman, T., Çakmak, M. (2004). *Ders Kitaplarının Nitelikleri. Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. (L. Küçükahmet, Ed.) Ankara: Nobel Yayınevi.
- Ecevit, Y. (2003). "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?". *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*.
- Esen, Y., Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim Ders Kitaplarındaki Kadın ve Erkek Resimlerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Fausto-Streling, A. (2012). *Sex/gender: biology in a social world*. London: Routledge.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (H. Özel, Trans.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gök, F. (1993), "Türkiye'de Eğitim ve Kadınlar", *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar içinde*, der. Ş. Tekeli, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Gök, F. (2004). *Eğitimde Cinsiyetçilik Bağımsız Bildiriler*, (Eğitim-Sen 1. Kadın Kurultayı, Eğitim-Sen Yayınları, Ankara), 167-174.
- Gökçe, B. (1976). Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1-2), 46-67.

Gümüőođlu, F. (2016). Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2 (4), 39-50. From

<http://dergipark.org.tr/toplumdd/issue/22728/242599>

Gürel, K. (2008). Kitabın Ait Olduğu Sınıfa Dönüşü ve Bir Araç Olarak

Devrini Sonlandırışı. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5 (3), 58-66. From <http://dergipark.org.tr/josc/issue/19017/200683>

Gürkan, Ülker. (1978): “Ev Kadınlarının Hak Ve Sorumlulukları Alanında Eşitlik İlkesinin Sağlanması İçin Ekonomik Güvenceye Sahip Kılınmaları Sorunu”, Türkiye Kadın Yılı Kongresi, *Türk Üniversiteli Kadınlar Dergisi*, 1.

Hesapçıoğlu, M. (1998). *Öğretim ilke ve yöntemleri: eğitim programları ve öğretim*. İstanbul: Beta Yayınları.

Heywood, Andrew. (2014). “Feminizm”, *Siyasi İdeolojiler*, (Çev: Ş. Akın vd.). Ankara: Adres Yayınları.

İmamoğlu, O. (2012). Değişen Dünyada Değişen Aile-İçi Roller. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. From <http://dergipark.org.tr/iukad/issue/729/7875>

İmançer, Dilek. (2002). “Feminizm ve Yeni Yönelimleri”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yeni Düşünce Hareketleri*, 5 (19).

Janet, S. (1985). *Gender identity and its implications for the concepts of masculinity and femininity. Psychology and Gender. Nebraska Symposium on Motivation.* (T. Sonderegger, Ed.) Lincoln, London: University of Nebraska Press.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Tasfiye Edilmesine Dair Sözleşme (1996).

Erişim adresi:<http://www.ktoeos.org/wp-content/uploads/2016/03/CEDAWS%C3%B6zle%C5%9Fmesi-EI-Kitab%C4%B1.pdf>

Kaplan, E. (1997). *Çocuk Bakımı: Sorunlar- Çözüm Önerileri, Kadınların Gündemi içinde.* (N. Arat, Ed.) İstanbul: Say Yayınları.

Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası, Temel Eğitim Geliştirme Projesi. (2017).

İlköğretim I. Sınıf ve IV. Sınıf Ders Kitapları İncelemesi Raporu. Erişim Adresi: <http://ktos.org/ders-kitaplari-incelemesi-raporu/>

Kılıç, A. S. (2011). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kırbaçoğlu, K. L., Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rollerine Üzerine Bir İnceleme. *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 2 (3), 29-148.

KKTC Anayasası. (t.y). Erişim adresi:

www.mahkemeler.net/cgi-bin/anayasa/anayasa.doc+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=cy

KKTC Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (t.y). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Dairesi. Erişim adresi: <https://csgb.gov.ct.tr/tr-tr/BAKANLIK->

[DA%20C4%B0RELER%20C4%B0/TOPLUMSAL-](https://csgb.gov.ct.tr/tr-tr/BAKANLIK-DA%20C4%B0RELER%20C4%B0/TOPLUMSAL-)

[C%20C4%B0NS%20C4%B0YETE%20C5%9E%20C4%B0TL%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0-DA%20C4%B0RES%20C4%B0](https://csgb.gov.ct.tr/tr-tr/BAKANLIK-DA%20C4%B0RELER%20C4%B0/TOPLUMSAL-C%20C4%B0NS%20C4%B0YETE%20C5%9E%20C4%B0TL%20C4%B0%20C4%9E%20C4%B0-DA%20C4%B0RES%20C4%B0)

KKTC Mahkemeleri. (t.y).

Birleştirilmiş yasalar. Erişim adresi: <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>

Kurt, A. Ayaz, E. B (2018). Ayla Kutlu'nun Yıldız Yavrusu Adlı Çocuk Romanında Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Değişen Baba Figürü. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 18 (18), 311-320. doi:10.30767/diledeara.472628

Küçükahmet, L. (Ed.). (2004). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*, (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Kükrer, M. (2015). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Yönüyle Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarının İncelenmesi*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu.

Mayatürk, E. (2006). *Çalışma Yaşamında Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Bir Uygulama*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir.

MEB, (2005). Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Öğretim Programı Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 10 (450), s.68-72.

Oakley, A. (2015). *Sex, Gender and Society*. London: Routledge.

Öngen, B., Aytaç, S. (2013). Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine

İlişkin Tutumları ve Yaşam Değerleri İlişkisi. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0 (48), 1-18. From <http://dergipark.org.tr/iusoskon/issue/9552/119306>

Özbay, M. (2006). *Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap Yayın.

Özdemir, E. (2018). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik: Ortaokul Matematik Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi*. Mersin: Yüksek Lisans Tezi - Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özen, Ş. (1998). *Türkiye’de Kadın ve Erkek Kamu Yöneticilerinin Yönetim Tarzı Açısından Farklaşması ve Eril Erkek- Dişil Kadın Varsayımının Geçerliliği 20. Yüzyılın sonunda kadınlar ve gelecek*. (O. Çiftçi, Ed.) Ankara: TODAİE Yayınları.

Özkan, R. (2013). İlköğretim Ders Kitaplarında Kadın Figürü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6 (5), 617-631.

Ramazanoğlu, Caroline. (1998). *Feminizm ve Ezilmenin çelişkileri*, (ev. Mefkure Bayatlı), İstanbul: Pencere Yayınları.

Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.

Saraç, S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet. Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*. (L. Gültekin, Ed.) Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.

Saussure, F. d. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*. (B. Vardar, Trans.) Ankara: Birey ve Toplum.

Seçgin, F. Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 2446-2458.

Spence. J. (1985). "Gender identity and its implications for the concepts of masculinity and femininity." T. B. Sonderegger (Ed.). *Psychology and Gender*. Nebraska Symposium on Motivation, 1984, s. 59-95. Lincoln and London: University of Nebraska Press.

Sever, S. (2003). *ocuk ve Edebiyat*. İstanbul: Kök Yayınları.

şimşek, H. Y. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

şimşek, T. (2007). *ocuk Edebiyatı* (4. ed.). Konya: Suna Yayınları.

Taflıoğlu, M. Serkan, "Liberalizm ve 'İnsan Hakları' Karşıısında Zayıflayan Devlet Egemenliği", *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6/1, ss. 1347-1364.

Tan, M. (2000). *Eğitimde Kadın Erkek Eşitliği ve Türkiye Gerçeği*, "Kadın- Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş. İstanbul: TUSİAD.

Tepecik, A. (2002). *Grafik Sanatlar*. Ankara: Detay & Sistem Ofset.

Terzioğlu, F. T. (2008). Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik

Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi.*, 62-67.

Tüfekçioğlu, H. (1997). Ders Kitapları Üzerine Yapılmış İki Çalışma ve Yetişkinlere Okuma Yazma Öğreten İki Kitap Hakkında İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3 (4), 61-90. From <http://dergipark.org.tr/iusosyoloji/issue/530/4843>

Turan, N. v.d. (2011). Toplumsal cinsiyet ve hemşirelik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 4(1), 167-173.

Uçar, T. F. (2014). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Vatandaş, C. (2011). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı.

Istanbul Journal of Sociological Studies, 0 (35), 29-56. From
<http://dergipark.gov.tr/iusoskon/issue/9517/118909>

Yalınkılıç, K. (2011). *Bir Öğretim Aracı Olarak Ders Kitabı. Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. (H. Ülper, Ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yeşilorman, M. (2001). Toplumsal Eşitsizlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 269-280.

Yılmaz, G. (2004). *Eğitim İşkolunda Çalışan Kadınların Sorunları ve TİS Talepleri Bağımsız Bildiriler, Eğitim- Sen 1. Kadın Kurultayı*. Ankara: Eğitim-Sen Yayınları.

Yiğit, B. (2018). *Ortaokul 7 ve 8. Sınıf İngilizce Ders Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi*. Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.

Yorgancı, F. (2008). *İlköğretim Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Afyonkarahisar.

Yörük, A. (2009). "Feminizm/ler", *Sosyoloji Notları*, Sayı. 7, ss. 63-85.

Yurtsever, K. (2011). *İlköğretim II. Kademe Öğretmenlerinin Öğrencilere Yönelik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

WHO. [Online]: <http://www.who.int/gender-equity-rights/understanding/gender-definition/en/> adresinden 29 Nisan 2019 tarihinde erişildi.

EKLER

Ek 1: Şekillerin Bulunduğu Temalar

Baba erkek çocuğuna bağıyor (Türkçe 5, Tema 4/İletişim, s.52)

5 TÜRKÇE İLETİŞİM 4.
TEMA

İLETİŞİMDE BEN DİLİ

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Aşağıdaki soruları sözlü olarak yanıtlayalım, tartışalım.

- 1) İnsanlarla iletişim kurarken nelere dikkat etmeliyiz?
- 2) İletişim sırasında yapılmaması gereken davranışlardan iki tanesini arkadaşlarımızla paylaşalım.

BİLİNMEYEN SÖZCÜK VE SÖZCÜK GRUPLARI

Aşağıdaki sözcük ve sözcük gruplarının anlamlarını araştırıp bulalım.

ben dili:

.....

incinmek:

.....

savunmak:

.....

duyarsız:

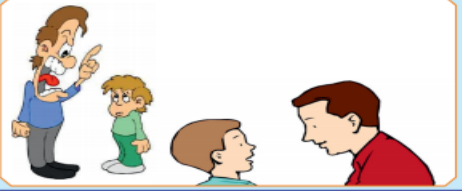
.....

suçlamak:

.....

ARAŞTIRALIM

Yandaki resimleri inceleyip aralarındaki farkları sınıfta arkadaşlarımıza anlatalım.

52

YENİ KIRMIZI TOPUM

O gün hava çok güzeldi. Sabah alışverişe çıkarken annem:

— Haydi Emre, sen de gel, demişti bana.

Annemin sabah alışverişleri çok eğlencelidir. Manav, kasap, balıkçı, kuru yemişçi dükkânlarına girip çıkartız. Kimi zaman ayakkabı tamircisine, kuru temizlemeciye, bardak satan züccaciye dükkânlarına da uğrarız. Bu dükkânların her biri ayrı ayrı ilginçtir. Ama hiçbirinde fazla oyalanmayız. Elimizde torbalarla, paketlerle eve döneriz.

İşte o gün de alışverişimizi çabucak tamamladıktan sonra eve dönüyorduk. Yol üstünde yeni açılmış bir oyuncakçı dükkânı gördük. Annem:

— Emre, dedi, Şuradan sana bir oyuncak alalım mı, ne dersin? Ne diyebilirdim ki? "Alalım, alalım..." diye havalara sıçradım.

"Ama çok pahalı şeyler olmasın." diye ekledi annem. "Haydi, seç birini bakalım."

Vitrinin önünde durduk. Ne çok oyuncak vardı... Ama benim gözüme ilk çarpan, biraz gerilerde duran kırmızı, kocaman bir top oldu. Öyle parlak, öyle güzeldi ki bir an bile düşünmeden:

— Şu kırmızı topu alabilir miyiz anne? Çok pahalı mıdır acaba? diye sordum.

AH ŞU GÖRGÜ KURALLARI!

Küçükken arkadaşlarımla oynadıktan sonra aklımdan karnım guruldayarak eve gelirdim. Açıkmiş karnımı bir an önce doyurmak umuduyla annemin hazırladığı yemekleri yemek üzere sofraya oturdum. Bir yandan da sofradakilere bir şeyler anlatmaya çalışırdım. Her şey çok güzel giderken birden annemden bir çığlık kopardı: "Ağzında yemek varken konuşulmaz!" Bütün heyecanım bir anda sönerdi ve "Neden anne? Neden?" diye düşünürdüm; ama hiç anlayamazdım neden böyle kızdığını.

Bıçak kullanmayı ilk öğrenmeye başladığım zamanları anımsıyorum da benim için kabus gibiydi. İnatla sol elimle ve ters tutmaya çalıştığım bıçak bir türlü kesmezdi. Ensemden ter boşanırdı ve o sert eti hiçbir zaman kesemezdim. Derken kulağıma doğru eğilen annem, "Yanlış elinle ve ters tutuyorsun o bıçağı. Bak, et böyle kesilir!" derdi; ama ben başaramazdım işte. Ben sağ elimle tutsam da, düz tutsam da o bıçak bir türlü kesmezdi.

Eve gelen telefonları yanıtlamaya başladığım ilk zamanlarda, babam evde yokken onu telefonla arayanlar, kendisiyle görüşmek istediklerini söylerler; ama kendi adlarını söylemezlerdi. Ben de "Siz kimsiniz?" diye sorardım. Babam eve geldiğinde, onu arayanların olduğunu haber verirdim. O da bana onlarla ne konuştuğumu ve nasıl konuştuğumu sorardı. Ben de anlatırdım. Tam "Siz kimsiniz?" kıs-

Gazeteci (Sunucu) kadın görseli (Türkçe 5, Tema 2/Ülkemiz ve Kültürel Değerlerimiz, s.152).

TÜRKÇE

5

Ülkemiz ve Kültürel Değerlerimiz

2.
TEMA

ETKİNLİK 5

YAZALIM

Bir gazetecisiniz ve Kıbrıs'taki deniz kaplumbağalarıyla ilgili bir haber metni oluşturmanız gerekiyor. Aşağıdaki boşluğa haberinizin başlığını, en attaki satırlara da haberinizin detayını yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Devlet adamına ait görsel (Türkçe 5, Tema 5/Çocuk ve Sanat, s.130).

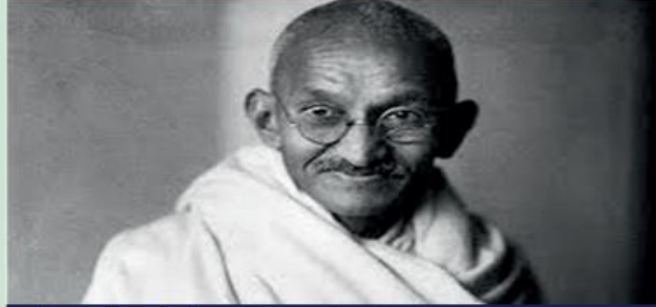
TÜRKÇE **5**

ÇOCUK VE SANAT

5.
TEMA

ETKİNLİK 3

Aşağıdaki görselde Mahatma Gandhi'nin sözleri yer almaktadır. Sınıfınızla birlikte bu sözleri dinlediğiniz parçayla bütünleştirerek yorumlayınız.

SÖYLEDİKLERİNİZE dikkat edin; düşüncelere dönüşür.
DÜŞÜNCELERİNİZE dikkat edin; duygularınıza dönüşür.
DUYGULARINIZA dikkat edin; davranışlarınıza dönüşür.
DAVRANIŞINIZA dikkat edin; alışkanlıklarınıza dönüşür.
ALIŞKANLIKLARINIZA dikkat edin; değerlerinize dönüşür.
DEĞERLERİNİZE dikkat edin; karakterinize dönüşür.
KARAKTERİNİZE dikkat edin; **KADERİNİZE** dönüşür.

M. GANDHI

ne getirmen gerektiğini biliyor musun? Bunu nasıl yapmak istersin?

Bir sünger mi kullanalım, bir havlu ya da bir bez mi? Hangisini istersin?" demiş.

Robert, süngeri tercih etmiş ve birlikte yere dökülen sütü temizlemişler.

Daha sonra annesi, "Biliyor musun, burada yaşadığımız olay, senin iki minik elinle bir süt şişesini taşıyamayacağın gerçeğini ortaya koyuyor. Şimdi arka bahçeye çıkalım ve şişeyi suyla doldurup, senin dolu bir şişeyi düşürmeden taşımanı sağlayalım." demiş.

Bunun üzerine küçük çocuk, şişeyi boğazından iki eliyle tutarsa, düşürmeden taşıyabileceğini öğrenmiş.

Ünlü bilim insanı, yaşamış olduğu bu deneyimden sonra, bir hata yaptığı zaman korkulmaması gerektiğini öğrenmiş. Yapılan hatanın, yeni şeyler öğrenmek için güzel bir fırsat olduğunu anlamış.

İşte bilimsel araştırmalardaki deneyler de bu temele dayanır zaten. Bir deney başarısız olsa bile, o deneyden çok değerli bilgiler elde edilebilir. Bütün anne ve babalar, çocuklarına, annesinin Robert'a davrandığı gibi davransalar çok daha iyi olmaz mı, ne dersiniz çocuklar?

Stephen Glenin
Bilim ve Biz

ETKİNLİK 4

Laren, Sarp, Cemre ve Lâl'in sabah kalkıp pencerelerinden baktıklarında görmek istedikleri manzaralar aşağıda sizlere sunulmuştur. Herbir resmi inceleyerek kurdukları hayallerin neyle ilgili olduğunu tahmin edip sınıf arkadaşlarımızla paylaşalım.

Laren :

.....

.....

.....

.....

Sarp :

.....

.....

.....

.....

Cemre :

.....

.....

.....

.....

Lâl :

.....

.....

.....

.....

Boş oturan kadın ve kitap okuyan erkek görseli (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, s.44).

TÜRKÇE 5

BEN VE ÇEVREM

1.
TEMA

DÜŞÜNÜRÜM BAZEN

Ninemi düşünürüm bazen
Ninem de bir zamanlar
Çocuk muydu gerçekten?

Kırış buruş yanakları
Sude'ninkiler gibi, güzel miydi?
Balonlu sakız, çiğner miydi?
Kocaman kocaman şişirip
Patlayınca, güler miydi?

Ninemi düşünürüm bazen
Şimdilerde hep yorgun bacakları
Bir zamanlar saklambaçta, tutmacada
Yorulmak nedir bilmez miydi gerçekten?

Dedemi düşünürüm bazen
Dedem de bir zamanlar
Benim gibi, çocuk muydu gerçekten?
İnat eder miydi
Olmayınca istediği?

Ayaklarını vurur muydu?
Çığlık çığlığa ağlar mıydı?
Gözyaşları akar mıydı?
Dedem de bir zamanlar
Benim gibi, komiklikler yapar mıydı?

Düşünürüm bazen
Şu köşesinde oturan
Yorgun ve huysuz adam,
Benim dedem bir zamanlar kahkahalar
Atar mıydı gerçekten?

Ninemle, dedemi düşünürüm bazen
Onlar da bir zamanlar,
Çocukluktan sıkılıp da bizim gibi,
Yarınları ipe çeker,
Büyümeyi düşler miydi gerçekten?

Ayşen Dağlı

Çeşitli uğraşlarda olan kadın ve erkekler (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, s.46).

TÜRKÇE 5

BEN VE ÇEVREM

1.
TEMA

ETKİNLİK 3

Parçada geçen aşağıdaki kelimeleri eş anlamlıları ile eşleyiniz.

a- Zaman	1. iri
b- Gerçek	2. usanmak
c- Kocaman	3. vakit
d- Saktız	4. rüya
e- Komik	5. gülünç
f- Düş	6. ciklet
g- Sıklamak	7. hakikat

KANAYAN YARAMIZ: TRAFİK KAZALARI

Motorlu araçlar, Kıbrıs'a I. Dünya Savaşı'ndan sonra gelmeye başlamış ve motorlu araçların ilk kayıtları 1928 yılında yapılmıştır. 1928 yılından itibaren günümüze kadar geçen her yıl, kaydı yapılan araçlarda büyük artış olmuştur. Ülkemizde toplu taşıma hizmetleri istenilen düzeyde olmadığından, bu

ihtiyacı giderme eğilimi, kişileri yoğun olarak özel araç alımına yönlendirmiştir. Bu da özel araç sayısında doğal olarak büyük artışlarla yol açmıştır. 1975'ten günümüze kadar iki yüz bine yakın araç kaydı yapılmıştır. Bu araç yoğunluğu, trafikteki mevcut problemleri iki katına çıkarmıştır.

Günümüzün otomotiv sektöründeki teknolojik gelişmeleri, araçların birçok özelliğini değiştirip hızlarını artırmıştır. Araçlardaki güvenlik unsurlarının gelişmesi de sürücülere aşırı güven vermiştir. Sürücülerin kendilerine ve araçlarına olan aşırı güvenleri, bugün pek çok kazaya sebep olmaktadır. Bunun yanında, eskisine nazaran daha düzenli ve sağlam karayollarına sahip olmamız, bu kazaların artmasını ne yazık ki engellememektedir.

Artan trafiğe paralel olarak, emniyet kemeri, hız tespit kameraları ve üst geçitler sorunsuz bir trafik için mutlaka dikkate alınmalıdır. Aşırı sürat, hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde meydana gelen trafik kazalarının başlıca sebebidir. Süratli bir sürücü, sürüş sırasında, yol güvenliğiyle ilgili uyarıların farkına varamaz. Çünkü sürat, güvenli sürüşü engeller. Birkaç kilometrelik hız artışı, kazalara yol açabilecek önemli bir tehlike olarak pusuda beklemektedir. Hız ne kadar artarsa, sürücünün bakışları o oranda uzağa odaklanır. Bunun sonucunda sürücü yol kenarında neler olduğunu, tehlike yaratabilecek gelişmelerin olup olmadığını denetleyemez. Bu durum, ölüm veya ağır yaralanmayla sonuçlanabilecek trafik kazalarının en önemli nedeni olmaktadır.

Kazaların meydana gelmesindeki en önemli nedenler arasında; aşırı sürat ve dikkatsiz sürüş, alkollü araç kullanma, yolun solundan gitmeme, kavşaklarda durmama, tehlikeli yerlerde araç geçme, aniden yola atlama, taşıtların geçtiği yollarda yayaların bulunması gibi sebepler sayılabilir.

Trafik, bütün dünyanın sorundur. Bu sorunu yenmenin en önemli iki yolu, kurallara uymak ve trafikte sabırlı olmayı öğrenmektir. Bizler, çevremizi bu konuda uyarmayı kendimize görev saymalıyız. Büyüklerimizi trafik konusunda sabırlı ve hoşgörülü olmaya davet etmeli, hatta onlara gerekirse bu konuda öğretmenlik yapmalıyız. Çünkü küçükler, her zaman büyüklerin öğretmeni olabilmeyi başarmışlardır.

Osman Öder
Sivil Savunma Dergisi,
(Düzenlenmiştir.)

Top oynayan erkek ve onları destekleyen kadınlar (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, s.172).

TÜRKÇE 5

Duygularımız

3.
TEMA

- Topum kirlenmesin, eskimesin diye eve getirdim.
- Ama onu arkadaşlarımla oynaman için aldık. Öyle değil mi, diye sordu.

Yemek saatine kadar odamda kendi topumla oynamaya çalıştım. Topumu havaya atıp tuttum. Sonra duvara çarpıtılarak tutmayı denedim. Yerde zıplattım, yuvarladım. Tek başıma oynamaya çalışmak hiç de eğlenceli değildi.

Karnım hiç aç değildi; ama annem öğle yemeği için çağırınca sevinçle koştum. Çünkü sıkıntıdan patlamak üzereydim. Yemeği güzelce yedikten sonra sıra tatlıya gelince sabırsızlıkla beklemeye başladım. Ama annem tatlıyı unutmuş gibiydi.

- Anne, tatlıyı ne zaman yiyeceğiz, diye sordum,

— Aaa, dedi annem. Baksana ne güzel duruyor böyle. Yersek şekli bozular. Sonra da biter. Haydi bakalım şimdi doğru öğle uykusuna.

Hiçbir şey söylemedim. Annemin ne söylemek istediğini çok iyi anlamıştım, Yatağıma girdim; ama gözüme uyku girmedi. Bir o yana, bir bu yana döndüm durdum.

Uyku saati bitince kırmızı topumu koltuğuma kıstırıp doğru bahçeye çıktım. "Haydi Arkadaşlar! Haydi gelin oynayalım!" diye bağırdım, Sonra öyle bir vurdum, öyle bir fırlattım ki havaya ta yükseklere çıktı topum. Şenlik başladı o anda. Coşkuyla daldık oynamaya.

Annem seslenene kadar neşe içinde oynadık bahçede. Annem, tüm arkadaşlarımla çağırıyordu beni. İşte bu harika bir sürprizdi. Annemin yaptığı o güzelim çilekli tatlı ve güzel bir limonata masanın üzerinde bizleri bekliyordu. Evde öyle bir şölen vardı ki sormayın...

Ayla ÇINAROĞLU
Çikolatayı Kim Yiyecek?

172

Çeşitli afişler (Türkçe 5. Tema 7/Hayallerim, S.177).

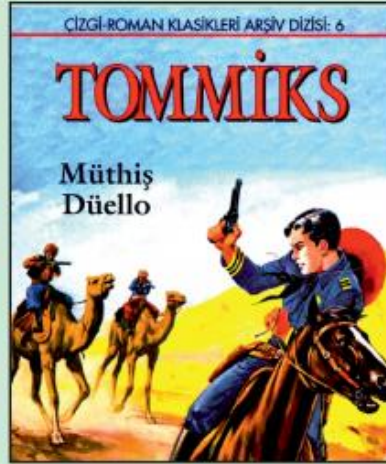
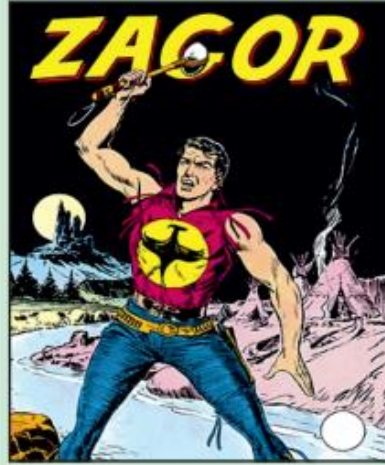
7.
TEMA

HAYALLERİM

TÜRKÇE 5

ETKİNLİK 7

Eski çizgi romanlardan bazılarının kapaklarını aşağıda görüyorsunuz. Bu çizgi romanların konularıyla ilgili aile büyüklerinizden bilgi alıp arkadaşlarınızla paylaşınız.

177

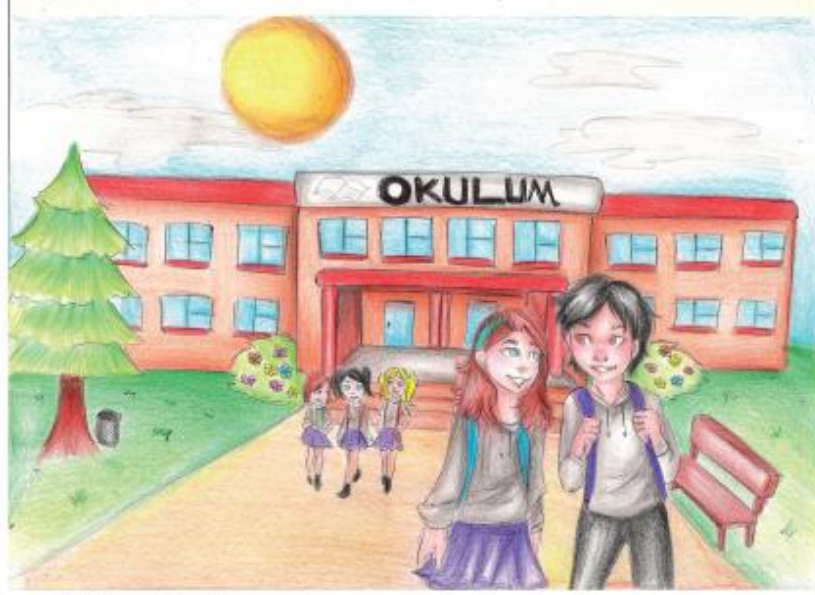
İp atlayan kız ve erkek çocuklar (Türkçe 5, Tema 1/Ben ve Çevrem, s.11).

1.
TEMA

BEN VE ÇEVREM

TÜRKÇE

5

OKULUMUZ

Her yerden daha güzel
Bizim için burası,
Okul, sevgili okul,
Neşe, bilgi yuvası.

Güzel kitaplar burada,
Birçok arkadaş burada,
İnsan nasıl sevinmez,
Böyle yerde okur da?

Senin çatın altında
Girmez kötü duygular,
Bilgi giren yerlerde
Kalmaz artık kaygılar.

Her yerden daha güzel
Bizim için burası,
Okul, sevgili okul
Neşe, bilgi yuvası!

Rakım ÇALAPALA

11

Futbol oynayan erkek çocuklar ve onları destekleyen kız çocuklar (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, s.172).

TÜRKÇE 5

Duygularımız

3.
TEMA

- Topum kirlenmesin, eskimesin diye eve getirdim.
- Ama onu arkadaşlarımla oynaman için aldık. Öyle değil mi, diye sordu.

Yemek saatine kadar odamda kendi topumla oynamaya çalıştım. Topumu havaya atıp tuttum. Sonra duvara çarpıtılarak tutmayı denedim. Yerde zıplattım, yuvarladım. Tek başıma oynamaya çalışmak hiç de eğlenceli değildi.

Karnım hiç aç değildi; ama annem öğle yemeği için çağırınca sevinçle koştum. Çünkü sıkıntıdan patlamak üzereydim. Yemeği güzelce yedikten sonra sıra tatlıya gelince sabırsızlıkla beklemeye başladım. Ama annem tatlıyı unutmuş gibiydi.

- Anne, tatlıyı ne zaman yiyeceğiz, diye sordum,

— Aaa, dedi annem. Baksana ne güzel duruyor böyle. Yersek şekli bozular. Sonra da biter. Haydi bakalım şimdi doğru öğle uykusuna.

Hiçbir şey söylemedim. Annemin ne söylemek istediğini çok iyi anlamıştım, Yatağıma girdim; ama gözüme uyku girmedi. Bir o yana, bir bu yana döndüm durdum.

Uyku saati bitince kırmızı topumu koltuğuma kıstırıp doğru bahçeye çıktım. "Haydi Arkadaşlar! Haydi gelin oynayalım!" diye bağırdım, Sonra öyle bir vurdum, öyle bir fırlattım ki havaya ta yükseklere çıktı topum. Şenlik başladı o anda. Coşkuyla daldık oynamaya.

Annem seslenene kadar neşe içinde oynadık bahçede. Annem, tüm arkadaşlarımla çağırıyordu beni. İşte bu harika bir sürprizdi. Annemin yaptığı o güzelim çilekli tatlı ve güzel bir limonata masanın üzerinde bizleri bekliyordu. Evde öyle bir şölen vardı ki sormayın...

Ayla ÇINAROĞLU
Çikolatayı Kim Yiyecek?

172

Erkek babası ile bir işle meşgulken kadınlar kendi aralarında konuşuyor (Türkçe 5, Tema 3/Duygularımız, s.184).

TÜRKÇE

5

Duygularımız

3.
TEMA

sök.

Oğul, aradan bir süre geçtikten sonra sevinçle, elindeki boş tahtayla babasının karşısına dikilir. Baba, çivileri sökülmüş, ama çivi izleri hala üzerinde olan tahtayı eline alır:

—Aferin oğul! Büyük bir iş başarmışsın; ama çivi izlerini sanırım hiçbir güç yok etmeye yetmemiş. İşte, insan kalbi de tıpkı bu tahta gibidir. Çivileri sökülse bile izleri kalır.

Saçını kısaca kestirmiş bir arkadaşımıza, "Aman ne gerek vardı saçını kestirmeye! Şimdi bu da nereden çıktı? Hiç yakışmamış sana!" diyebiliriz. İşte o zaman karışımızdakinin hevesini kırmış, yani tahtaya bir çivi çakmış oluruz. Oysa, böyle bir söyleşi yerine şöyle desek daha doğru olmaz mı?

— Ben de zaman zaman saçımı senin gibi kestiririm. Acaba eski hâli daha mı güzeldi?

İşte, böylesi bir söyleşiyile arkadaşımızı daha az yıpratır, tahtaya hiç çivi çakmamış oluruz.

Gündelik hayatımızda kime ne söylediğimize dikkat edelim. Kırıcı sözlerin, kalpleri delip geçtiğini unutmayalım. Hayatı, küçük şeyler anlamlı kılar. Sokakta karşılaştığımız bir arkadaşımıza selam verelim. Ona güler yüzle "Günaydın!" diyelim. Hâl hatır soralım. Kırıcı sözlerden uzak duralım. Tatlı dilin, yılanı deliğinden çıkardığını unutmayalım. Kısacası, elimizdeki tahtaya hiç çivi çakmayalım.

Fatma Nevsun Duman

184